

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ ગાંધીનગર

ધોરણ-10

(ગુજરાતી માધ્યમ)

પ્રશ્નબેંક-2008

વિષય : ગુજરાતી

પ્રકાશક

સચિવ

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
સેક્ટર 10-બી, જૂના સચિવાલય પાસે,
ગાંધીનગર-382043

ગુજરાતી

વિભાગ-A

ગુણ :

નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

1. વાર્તાનાયકના પત્ની શા માટે બહારગામ જાય છે ?
2. પ્રેમાનંદે ધણીને કેવો કહ્યો છે ?
3. લેખકે વીશીના મહારાજને જક્ષણી વિશે શું કહ્યું ?
4. મોતી દેખાવમાં કેવી હતી ?
5. વાર્તાનાયક વિધુર કોને કહે છે ?
6. વીશીના મહારાજની સમસ્યા શું હતી ?
7. લેખક વીશીમાં જમવા ગયા ત્યારે તેમની સાથે કોણ હતું ?
8. ડેપુટીએ તેમની પત્નીને શું ખવડાવ્યું એથી મોટી થઈ ગઈ ?
9. લેખકે શું કહી પોતાની પત્નીને મારતી અટકાવી ?
10. કોશાના દાદાનું નામ શું હતું ?
11. વિક્ટોરિયા ટર્મિનસ કઈ સાલમાં બંધાયું હતું ?
12. સાપને ચક્ષુઃશ્રવા શા માટે કહે છે ?
13. ચક્ષુઃશ્રવા એટલે શું ?
14. કોશાના સ્કૂલ મિત્રોના નામ જણાવો.
15. સફેદ કપડાવાળાઓએ દેશને કેવો કરી નાખ્યો છે ?
16. આખા દેશમાં મુખ્યત્વે કઈ બે બદીઓ ફેલાઈ ગઈ છે ?
17. વિક્ટોરિયા ટર્મિનસ ક્યા ટૂંકા નામે ઓળખાતું હતું ?
18. ગિલાને છકડો ખરીદવાની પ્રેરણા ક્યાંથી મળી ?
19. ‘છકડો’ પાઠમાં આવતા ગામના નામ લખો.
20. ગિલાને કઈ વાત ખટકી ?
21. પિતાને કાંઈક જોઈએ છે એવી ગિલાને ક્યારે ખબર પડી ?
22. ગિલા છકડાને ગામથી કેટલી મિનિટમાં ભાવનગર પહોંચાડતો ?
23. ડોસાએ કેવી કન્યાના બાપના હાથમાં બે રૂપિયા મૂક્યા ?
24. ગિલાને કેવી વહુ મળી ?
25. ગિલાની વહુ છકડો દોડતો રહે તો શું દોડતું રહે તેમ માને છે ?
26. ગિલાના ગામમાં પહેલું ટી.વી. કોણ લાવ્યું હતું ?
27. ગિલો ક્યારે વટ પાડવા માંગે છે ?
28. ડોસાના ચહેરા પર રાજીપો ક્યારે છલકાયો ?
29. ડોસાની આંખો ક્યારે ફાટી રહી ?

30. ‘સ્ત્રી કેળવણી’ પાઠમાં કઈ મિથ્યા વાતનું ખંડન કર્યું છે ?
31. માનવ બીજા પ્રાણી કરતાં કઈ રીતે ઊંચો છે ?
32. લખવું-વાંચવું એ શું કેળવણી કહી શકાય ?
33. કેળવણી શું કરનારી છે ?
34. કેળવણીને કોની સાથે સંબંધ નથી ?
35. કેળવણીથી શું પ્રાપ્ત કરી શકાય છે ?
36. પુરુષોની માફક કોણ કેળવણી લઈ શકે છે ?
37. કુકર્મ ક્યારે થાય છે ?
38. કોણ પોતાનું તેજ ખોતું નથી ?
39. અભાગી અબળા સુહાગી સબળા ક્યારે બને છે ?
40. ભણેલી સ્ત્રી સુખ-દુઃખમાં શું આપે છે ?
41. કેળવણી રહિત સ્ત્રીથી સંસાર કેવો લાગે છે ?
42. શાસ્ત્રકારોએ કયો નિયમ રચ્યો છે ?
43. લેખક ટાઈમ ટેબલ બનાવનારને કઈ સૂચના આપે છે ?
44. ટાઈમ ટેબલને કોના જેવું કહ્યું છે ? તેથી શું થાય છે ?
45. મહાપુરુષો કેવી રીતે વર્તતા હતા ?
46. મહાપુરુષો મહાન શાથી બન્યા ?
47. માનવ જીવનને કઈ પદ્ધતિ અનુકૂળ નથી ?
48. ટાઈમ ટેબલ દ્વારા મનુષ્ય કોને રોકવાનો પ્રયત્ન કરે છે ?
49. ટાઈમ ટેબલનું ટાઈમ ટેબલપણું ક્યારે સિદ્ધ થતું નથી ?
50. આપણું જીવન શાનાથી ભરેલું છે ? તેમાં કોને અવકાશ નથી ?
51. લેખક સોનાના વૃક્ષો કોને કહે છે ?
52. મહુડાને કોની ઉપમા અપાય છે ?
53. પ્રકૃતિની ગોદમાં શું પાગર્યું છે ?
54. ઋતુઓ માટે લેખક ક્યું વાહન દર્શાવે છે ?
55. વસંત અને ગ્રીષ્મની સાંકળ કોણ છે ?
56. વૃક્ષ પોતાની ઓળખ શેના વડે છતી કરે છે
57. લેખકને મતે આપણું રાષ્ટ્રીય વૃક્ષ કયું હોવું જોઈએ ?
58. નાયકાઓ પરણતી વખતે શરીરે શું લગાડીને ફરતા ?
59. લેખક કોને પોતાની મા ગણે છે ?
60. લેખકના પિતા પૈસાની બાબતમાં શું જવાબ આપતા ?
61. દાદા મહુડાની સુકવણીનું શું કરતા ?
62. વન રોજ કેવા ધુમાડાથી ભરાઈ જતું ?

63. કોના ફળને ડોળી કહેવાય છે ? તેમાંથી શું બને છે ?
64. વન લાવરી ઠંડી જગામાં છૂપાઈને શું કરે છે ?
65. લેખક જાપાન વાસીઓને શું પૂછવા માંગે છે ?
66. વૃક્ષોની અંદર રહેલું જીવન ક્યારે પ્રગટી ઊઠે છે ?
67. સ્વામીજીના મતે પ્રકૃતિ પોતે શું છે ?
68. લેખક મંદિરમાં ગયા ત્યારે સ્વામીજી શું કામ કરતા હતા ?
69. સ્વામીજીએ સૃષ્ટિની સુંદરતામાં કોનો સમાવેશ કર્યો છે ?
70. કવિ અને લેખકે સ્વામીજીના મતે શું કરવું જોઈએ ?
71. મણિબા મંદિરમાં ક્યારે આવે છે ?
72. મંદિરની ચારે તરફ શું હતું ?
73. લેખકના મતે મંદિરનું દરેક વૃક્ષ શું બની ગયું છે ?
74. ‘અશ્વત્થ’ નો અર્થ શું થાય છે ?
75. લેખકને કોનો અવાજ કર્ણપ્રિય લાગે છે ?
76. કબૂતરો પોતાની પાંખોના પંખા ક્યાં ફેલાવી રહ્યા છે ?
77. ડૉ. કલામનો જન્મ કેવા પરિવારમાં થયો હતો ?
78. ડૉ. કલામના ત્રણ ગાઢ હિન્દુ મિત્રોના નામ લખો.
79. ડૉ. કલામના પિતા શું ટાળતા હતા ?
80. અંગ્રેજોએ ડૉ. કલામના પૂર્વજોને શેનો ઈલકાબ આપ્યો હતો ?
81. ડૉ. કલામના પિતા દરરોજ સાંજે ક્યાં અને શા માટે લઈ જતા ?
82. ડૉ. કલામની માતા દરરોજ કોને ભોજન કરાવતા હતા ?
83. ડૉ. કલામના પિતાની વિશેષતા શી હતી ?
84. ડૉ. કલામના પિતા પાણીના વાસણમાં શું કરતા ?
85. પ્રાર્થના કેવા સંવાદને શક્ય બનાવે છે ?
86. રામેશ્વર મંદિરના મુખ્ય પૂજારીનું નામ શું હતું ?
87. ધનુષકોટીનું બીજું નામ શું છે ?
88. કેટલી ઝડપે આવેલું વાવાઝોડું વહાણોને તાણી ગયું ?
89. જલાલુદ્દીન કલામને શું કહી બોલાવતા હતા ?
90. ડૉ. કલામના પિતાએ ક્યાં લઈ જવા લાકડાનું વહાણ બાંધવાનું શરૂ કર્યું ?
91. ડૉ. કલામે પિતાના વારસામાંથી શું પ્રાપ્ત કર્યું ?
92. ડૉ. કલામે માતાના વારસામાંથી શું પ્રાપ્ત કર્યું ?
93. અરવિંદન ક્યા વ્યવસાયમાં જોડાયો ?
94. શિવ પ્રકાશ ક્યા વ્યવસાયમાં જોડાયો ?

95. ડૉ. કલામના દાદીમા અને માતા દરરોજ કઈ વાર્તાઓ કહી સંભાળતા ?
96. ડૉ. કલામનું કુટુંબ ખાસ પ્લેટફોર્મવાળા વહાણ ક્યા ઉત્સવ માટે બનાવતા ?
97. ડૉ. કલામના વિજ્ઞાન શિક્ષકનું નામ શું હતું ?
98. લેખકના મનમાં કઈ વાત ઠસી ગઈ ?
99. આકા આઈને શું વાંચી સંભળાવતી ?
100. પિતા ‘નાઈક’ કહી કોને સંબોધતા ?
101. ‘શહાશું માણસ લાભત નાહી’ નો અર્થ શું થાય ?
102. લેખક સાતારામાં શેની વડી ખાવા ટેવાયેલા હતા ?
103. ભાગુ અને દત્ત કોના ટૂંકા નામો છે ?
104. આકામાં કઈ વિશેષતા હતી ?
105. માણસની બધી શુભ વૃત્તિઓ કેવા વાતાવરણમાં ખીલે છે ?
106. લેખકની જિંદગીનો કયો ભાગ શૂન્યવત થઈ ગયો છે ?
107. વૃક્ષ બની ગયેલો ચંપક કુટુંબમાં શાનું સાધન બને છે ?
108. ચંપકની પુત્રીનું નામ શું અને તેની ઊંમર કેટલી છે ?
109. ચંપકની પત્નીનું નામ શું ?
110. ચંપકની મુઠ્ઠીમાં શું હતું ?
111. ચકુને શાળાએ જવા કોણ બોલાવે છે ?
112. ચકુને વધારે શું ભાવતું હતું ?
113. દાદા થેલીમાં શું લાવ્યા હતા ?
114. દાદા કઈ ફિલ્મની ટિકિટ લાવ્યા હતા ?
115. મિસ. દારૂવાલા કોણ હતી ?
116. ચંપક કેવો બની ગયો ?
117. દાદાના મતે વિશ્વમાં પહેલો બનેલો બનાવ કયો છે ?
118. ચકુનો સ્વભાવ કેવો હતો ?
119. વર્લ્ડ મેગેઝિન કેવું મેગેઝિન છે ?
120. પૃથિવીવલ્લભને લડાઈમાં કોના વિના ન ચાલ્યું ?
121. મૃણાલવતીએ શું છોડી શું પહેર્યું હતું ?
122. માલવી યોદ્ધાઓના હાથ ક્યાં બંધાયેલા હતા ?
123. મુંજના અંગે અંગમાંથી શું ઝરતી હતી ?
124. મુંજે વિલાસ પર કેવી નજર નાખી ?
125. મુંજના હાસ્યમાં શાનું શરસંધાન હતું ?
126. ગુસ્સામાં આવેલી મૃણાવલતીએ વિલાસને શું કર્યું ?

127. મુંજને જોઈ વિલાસ શું બોલી ?
 128. કોના સૂરથી ગગન ભેદાઈ ગયું ?
 129. લેખકે ગુજરાતનું નાકું કોને કહ્યું છે ?
 130. ‘શૂલપાણેશ્વર’ મંદિરના પૂજારી ક્યાંના છે ? તેમનું નામ શું છે ?
 131. કવિતાએ કવિ પાસે કેવી રીતે આવવું જોઈએ ?
 132. લેખકના બે વિદ્યાર્થીઓના નામ શું હતા ?
 133. ચંદ્ર શેના વડે તડકાનું ચાંદનીમાં રૂપાંતર કરે છે ?
 134. દેવ નદી ક્યા પથરાળ કુંડમાં પડે છે ?
 135. વર્ષા કોની શાલભંજિકા છે ?
 136. લેખકે દેવ નદીને કેવી કહી છે ?
 137. અમૃતલાલ વેગડ શાના રોગી હતા ?
 138. દંડોતી બાવાની વિશેષતા શું હતી ?
 139. ‘વૃક્ષ’ પાઠમાં આવતા ત્રણ રાગના નામ લખો.
- નીચેના પ્રશ્નોના બે - ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર લખો.**
140. વિજ્ઞાન શિક્ષક શિવસુબ્રમણ્યા ઐયરે અબ્દુલ કલામને શું કહ્યું ?
 141. આકા ઘરમાં સૌની માનીતી શા માટે બની ?
 142. જગતે પુરુષની ઉપેક્ષા કરી છે એવું લેખકને શા માટે લાગે છે ?
 143. કોશાને સ્કૂલમાંથી શા માટે વહેલી બોલાવવામાં આવી હતી ?
 144. છકડા સાથે ગિલાનો જીવંત સંબંધ છે. સમજાવો.
 145. ભણેલી સ્ત્રી પતિને કઈ કઈ રીતે મદદરૂપ થાય છે તે ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
 146. ગિલો છકડાની સંભાળ કેવી રીતે લેતો ?
 147. પાનખર ઋતુમાં મહુડાના વૃક્ષો કેવા લાગે છે ?
 148. મોતીના ખાવાની સમસ્યાનો ઉકેલ કેવી રીતે આવ્યો ?
 149. અમૃતલાલ વેગડને દેવનદીના ઝરણાં પાસે પહોંચવામાં શી મુશ્કેલી પડી ?
 150. વાર્તાનાયકની પત્નીને કઈ બાબતની ચિંતા થતી નથી ? શા માટે ?
 151. આદિવાસીઓ કે ખેડૂતો ક્યારે મધુપુષ્પોને વીણી લે છે ?
 152. લેખકના વડીલોએ શું હુકમ કાઢ્યો ? શા માટે ?
 153. દાદાને મુંબઈ ક્યારે છોડવું પડ્યું હતું ?
 154. મુંજને જોવાથી વિચલિત થયેલી સ્ત્રીઓને મૃણાલવતીએ શી આજ્ઞા કરી ?
 155. “તેમને દર્દ અને ઉપેક્ષા જાણે ગળથૂથીમાંથી જ મળેલાં હતાં” એમ મણિલાલ શા માટે કહે છે ?
 156. “મહાપુરુષો અને ટાઈમ ટેબલ” વિશે લેખકના વિચારો જણાવો.
 157. “છકડો જીવતું પ્રાણી જ જોઈ લ્યો.” એમ સૌ શા માટે કહેતા ?

158. પ્રપૌત્રી કોશા અને દાદા બંનેની વેવલેંથ એક જ હોવાનું કારણ શું હતું ?
159. વી.ટી. સ્ટેશને દાખલ થયેલી પહેલી આગગાડીનું વર્ણન કરો.
160. રા.વિ.પાઠક સ્ત્રીના ક્યા ક્યા વિવિધ દરજ્જા ગણાવે છે ?
161. ‘રસશાસ્ત્રે પુરુષોને અન્યાય કર્યો છે’ આ વિધાનને પુરવાર કરતા લેખક શું કહે છે ?
162. છકડો ખરીદવા માટે પિતાએ ગિલાને કેવી રીતે મદદ કરી ?
163. ગિલાની વહુ ગિલાને અડધી રાત્રે પણ ફેરો કરતા શા માટે અટકાવી નહિ ?
164. આપણું જીવન અનિશ્ચિતતાઓથી ભરેલું છે, તેમાં ટાઈમ ટેબલને અવકાશ નથી.
165. કાળને આધીન કરવાના ઉદ્દેશથી રચાયેલાં આવા ટાઈમ ટેબલ આપણને ગુલામ બનાવે છે.
166. ટાઈમ ટેબલ બનાવ્યા પછી તેનો અમલ કરવામાં પણ એટલું જ દુઃખ છે.
167. ‘સોનાના વૃક્ષો’ પાઠમાં લેખકે ક્યા-ક્યા વૃક્ષોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે ?
168. કલામના પિતાનું વ્યક્તિત્વ વર્ણવો.
169. કલામના બાળમિત્રોની વિશેષતાઓ શું હતી ?
170. કલામના માનસપટ પર કઈ ઘટનાઓ અમીટ છાપ છોડી ગઈ ?
171. દાદાજીના ગયા પછી વૃક્ષ બની ગયેલા પતિની પાસે આવીને ઈન્દિરા શું કરે છે ?
172. ‘વૃક્ષ’ એકાંકીમાં આવતા પાત્રોના નામ લખો.
173. મધ્યરાત્રિએ આવીને દાદા વૃક્ષ બની ગયેલા પુત્ર સામે કેવી રીતે લાગણી વ્યક્ત કરે છે ?
174. વૃક્ષને કાપી નાખવાની વાત સાંભળીને ચક્રુ શું કરે છે ?
175. ‘પૃથિવીવલ્લભ’ નવલકથાના પાત્રો જણાવો.
176. સવારી જોવા આવેલી મૃણાલવતીના દેખાવનું વર્ણન તમારા શબ્દોમાં કરો.
177. કવિ અને કવિતા વિશેના લેખકના મંતવ્યો ઉદાહરણ સાથે વર્ણવો.
178. લેખકના વિદ્યાર્થીઓ શૂલપાણેશ્વર કેવી રીતે આવ્યા હતા ?
179. ધરતીની અને આત્માની શાલભંજિકાઓ જણાવો.
- નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.**
180. ‘છકડો’ વાર્તામાં વર્ણવાયેલી માનવ સ્વભાવની ખાસિયતો વર્ણવો.
181. ‘છકડો’ વાર્તાનો અંત તમારા શબ્દોમાં લખો.
182. સ્ત્રી કેળવણી સમાજ માટે ઉપકારક છે - લેખકનું મંતવ્ય જણાવો.
183. સ્ત્રી કેળવણી વિરુદ્ધની દલીલોને નર્મદ શો રદિયો આપે છે ?
184. ટાઈમ ટેબલ બનાવીને તેના અમલમાં થતી કઈ તકલીફો વિશે લેખક જણાવે છે તે કહો.
185. મહુડાના વૃક્ષનું લેખકે કરેલું વર્ણન તમારા શબ્દોમાં વર્ણવો.
186. ‘પ્રકૃતિ કી ભાષા સમજો’ ને આધારે સ્વામીજીનો પ્રકૃતિપ્રેમ દર્શાવો.
187. ડૉ. કલામના પિતાનું વ્યક્તિત્વ તમારા શબ્દોમાં લખો.
188. કાકા કાલેલકરના બાળવયના મહત્ત્વના પ્રસંગોનું વર્ણન કરો.

189. 'વૃક્ષ' એકાંકીનો અંત શું સૂચવે છે ?
190. 'આકા' પાઠને આધારે વ્યક્ત થયેલો કાકા સાહેબનો ભગિનીપ્રેમ.
191. ડૉ. કલામના પાઠને આધારે આપણને મળતી પ્રેરણા.
192. 'જક્ષણી' પાઠને આધારે સ્પષ્ટ થતી અંધશ્રદ્ધા અને વાર્તાનો અંત તમારા શબ્દોમાં લખો.
193. 'ચક્ષુઃશ્રવા' શીર્ષકની યથાર્થતા સ્પષ્ટ કરો.
194. 'પૃથિવીવલ્લભ' પાઠને આધારે મુંજનું પાત્રાલેખન કરો.
195. મૃણાલવતીનું પાત્રાલેખન 'પૃથિવીવલ્લભ' પાઠને આધારે કરો.
196. 'આકા' પાઠને આધારે ભાગીરથીનું પાત્રાલેખન કરો.
197. વૃક્ષ બની ગયેલા પિતા સાથેની પુત્રીની નિઃસ્વાર્થ લાગણી પ્રસંગોને આધારે કરો.
198. 'સોનાના વૃક્ષો' પાઠમાં વ્યક્ત થયેલો લેખકનો પ્રકૃતિપ્રેમ.
199. વૃક્ષો સાથેના માણસના વર્તનના ક્યા સંદર્ભો લેખકને ખટકતા લાગે છે ?
નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા મુજબ ઉત્તર લખો.
200. 'જક્ષણી' પાઠના લેખકનું નામ લખો.
201. રા.વિ.પાઠકના ત્રણ ઉપનામ લખો.
202. 'જક્ષણી' પાઠનો પ્રકાર કયો છે ?
203. 'જક્ષણી' લેખકની કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવેલો પાઠ છે ?
204. 'ચક્ષુઃશ્રવા' પાઠનો પ્રકાર લખો.
205. 'ચક્ષુઃશ્રવા' પાઠના લેખકનું નામ લખો.
206. 'ચક્ષુઃશ્રવા' લેખકની કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવી છે ?
207. 'છકડા' ના સર્જકનું નામ શું છે ?
208. 'છકડો' લેખકની કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ?
209. 'છકડા' નો સાહિત્ય પ્રકાર લખો.
210. 'સ્ત્રી કેળવણી' પાઠનો પ્રકાર કયો છે ?
211. 'સ્ત્રી કેળવણી' નર્મદની કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ?
212. 'નર્મદે' ક્યું પાશ્વિક શરૂ કર્યું હતું ?
213. 'ટાઈમ ટેબલ' ના લેખકનું નામ જણાવો.
214. 'ટાઈમ ટેબલ' પાઠનો પ્રકાર લખો.
215. 'ટાઈમ ટેબલ' કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.
216. 'સોનાના વૃક્ષો' પાઠનો પ્રકાર લખો.
217. 'સોનાના વૃક્ષો' પાઠના લેખકનું નામ લખો.
218. 'સોનાના વૃક્ષો' લેખકની કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ?
219. 'પ્રકૃતિ કી ભાષા સમજો' ના લેખકનું નામ લખો.

220. ‘એ.પી.જે અબ્દુલ કલામ’ પાઠનો પ્રકાર કયો છે ?
221. ડૉ. કલામના માતા પિતાનું નામ લખો.
222. ડૉ. કલામનો જન્મ ક્યાં અને ક્યારે થયો હતો.
223. ‘આકા’ પાઠના લેખકનું નામ લખો.
224. ગાંધીજીએ ‘સવાઈ ગુજરાતી’ દ્વારા કોને નવાજ્યા છે.
225. ‘આકા’ કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ?
226. ‘આકા’ પાઠનું સાહિત્ય સ્વરૂપ જણાવો.
227. ‘વૃક્ષ’ પાઠના લેખકનું નામ લખો.
228. ‘વૃક્ષ’ પાઠનો સાહિત્ય પ્રકાર જણાવો.
229. ‘વૃક્ષ’ પાઠને કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ?
230. લાભશંકરનું ઉપનામ લખો.
231. ‘પૃથિવીવલ્લભ’ પાઠનો પ્રકાર જણાવો.
232. ‘પૃથિવીવલ્લભ’ પાઠના લેખકનું નામ લખો.
233. ‘પૃથિવીવલ્લભ’ લેખકની કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવેલ છે ?
234. ‘શૂલપાણેશ્વર’ પાઠના લેખકનું નામ લખો.
235. ‘શૂલપાણેશ્વર’ નું સાહિત્ય સ્વરૂપ લખો.
236. ‘શૂલપાણેશ્વર’ કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવેલ છે ?
237. મણિબા કઈ કૃતિમાં આવતું પાત્ર છે.
238. ‘હું નહોતી કહેતી આવી જગાએ બાળકોને ન લાવવા જોઈએ.’ આ વિધાન કોણ બોલે છે ? કોને કહે છે ?
239. ‘સારસ્વત’ ઉપનામથી કયા લેખકને ઓળખવામાં આવે છે.
240. ‘પૃથિવીવલ્લભ ને લડાઈમાં પણ કવિઓ વિના ન ચાલ્યું’ આ વિધાન કોણ બોલે છે અને કોને કહે છે ?
241. ‘વિશ્વમાં આ તો પહેલો બનાવ છે’ આ વાક્ય કોણ બોલે છે ?
242. ‘સ્થિતપ્રજ્ઞ’ એટલે શું ?
243. નર્મદ કેળવણીને કેવી કહે છે ?
244. રા.વિ. પાઠકે કયા ઉપનામથી વાર્તાઓ લખી છે ?
245. ‘મહુડો જ આપણું રાષ્ટ્રીય વૃક્ષ હોવું જોઈએ.’ આ વિધાન કોણ બોલે છે ?
246. મિસ દારૂવાલા કયા પાઠમાં આવતું પાત્ર છે ?
247. ડૉ. કલામના વિજ્ઞાન શિક્ષકનું નામ લખો.
248. ડૉ. કલામ કઈ સ્કૂલમાં ભણતા હતા ?
249. “લક્ષ્મણન્ શાસ્ત્રીના પુત્રનું નામ શું હતું ?
250. ‘હું વૃક્ષ છું’ આ વિધાન કોણ બોલે છે ?
251. સુરેશ જોષીએ કોને લાડ લડાવ્યા છે ?

252. કયા વૃક્ષના ફળને ડોળી કહેવાય છે ?
253. વન લાવરી કેવી જગામાં છૂપાઈ છે ?
254. શ્યામલાલ કયા પાઠમાં આવતું પાત્ર છે.
255. ડૉ. દવે કઈ કૃતિમાં આવતું પાત્ર છે ?

ગુજરાતી

વિભાગ-B

ગુણ :

નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

1. સાચા ભક્તને મન કઈ મહામૂડી છે ?
2. નરસિંહ મહેતાએ કયા છંદમાં પ્રભાતિયા લખ્યા છે ?
3. હરિના જન શું માંગે છે ?
4. હરિના જન શું માંગતા નથી ?
5. ભૂતળ ભક્તિ એટલે શું ?
6. નરસિંહ મહેતા પૃથ્વી પર શ્રેષ્ઠ કોને ગણે છે ?
7. આઠ મહાસિદ્ધિઓના નામ લખો.
8. ભક્તના જીવનમાં મુક્તિ શું થઈને રહે છે ?
9. કવિ નરસિંહ મહેતા કયા નામે જાણીતા છે ?
10. ભક્તિ રસનો સ્વાદ કોણ કોણ જાણે છે ?
11. ‘ભક્તિ પદારથ’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
12. નરસિંહ મહેતા શાના ભોગી છે ?
13. ‘ભક્તિ પદારથ’ કાવ્યના કવિ અને તેનો પ્રકાર લખો.
14. શામળે છપ્પામાં શાનો મહિમા ગાયો છે ?
15. શામળના છપ્પા કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યા છે ?
16. વિદ્યા પ્રાપ્ત કરનાર શું પામે છે ?
17. વિદ્યા પ્રાપ્ત કરનાર કયા પરોપકારના કાર્યો કરે છે ?
18. વિદ્યા પ્રાપ્ત ન કરનારને કવિ કેવો ગણે છે ?
19. વિદ્યા પ્રાપ્ત કરનાર કયા ગુણોને વિકસાવે છે ?
20. કવિ શામળના મતે કાગળ કેવો છે ?
21. મીઠું ગુણની દૃષ્ટિએ કોનાથી મોંઘુ છે ?
22. કાગળ કોની સાથે પળવાર પણ રહી શકતો નથી ?
23. કવિ શામળ શાના પિતા ગણાય છે ?
24. લોચન અને મન વચ્ચે કઈ બાબતે ઝઘડો થયો ?
25. લોચનને શા માટે ચેન પડતું નથી ?
26. મન પોતાને પાંગળું કેમ માને છે ?
27. લોચન કેમ રડે છે ?
28. મનને કોનું દુઃખ સાલે છે ?
29. દયારામ કયા નામે પ્રસિદ્ધ હતા ?

30. ઝઘડો લોચન મનનો કાવ્યનો પ્રકાર અને કવિનું નામ લખો.
31. ઝઘડો લોચન મનનો કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
32. ગંગાસતી કોના વચનમાં વિશ્વાસ રાખવાનું કહે છે ?
33. પાનબાઈ કોણ છે ?
34. ગંગાસતી નિત્ય શું કરવાની સલાહ આપે છે ?
35. હરખ શોકની હેડકી એટલે કેવી હેડકી ?
36. ગંગાસતી પાનબાઈને કોના દાસ થવાનું કહે છે ?
37. નિત સંતસંગમાં રહેવાથી શું થાય છે ?
38. સંકલ્પ અને વિકલ્પ માટે ગંગાસતી શું કહે છે ?
39. માન અને અભિમાન કોને હોતા નથી ?
40. ‘મન નો ડગે’ કાવ્ય કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
41. ‘મન નો ડગે’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
42. હીરાની પરીક્ષા કોણ કરે છે ?
43. મૂરખને શેમાં ફરક જણાતો નથી ?
44. ધીરા ભગતે ક્યા રાગમાં પદો લખ્યા છે ?
45. ધીરો કેવા ભક્ત પર કટાક્ષ કરે છે ?
46. હીરો ક્યારે છાણના મૂલ્યે વેચાય છે ?
47. ભક્તિની કઈ રીતોથી સત્સંગ મોટો છે ?
48. પુષ્પની વાસના કોણ જાણતું નથી ?
49. કવિએ કોને સૌથી ચઢિયાતો કહ્યો છે ?
50. વેલ થઈને કોણ ક્યાં વિંટાય છે ?
51. ‘તરણ’ શબ્દનો અર્થ શું છે ?
52. કઈ હોડીથી તરવું મુશ્કેલ છે ?
53. કવિ ક્યા હીરાને શોધી ભક્તિ કરવાનું કહે છે ?
54. ‘હીરાની પરીક્ષા’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
55. ‘હીરાની પરીક્ષા’ કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ?
56. ‘અતિજ્ઞાન’ કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
57. ‘અતિજ્ઞાન’ કાવ્યના કવિનું નામ લખો.
58. ‘અતિજ્ઞાન’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
59. કવિ ‘કાન્ત’ શાના જનક તરીકે ઓળખાય છે ?
60. દૂર્યોધને મોકલેલ દૂત દેખાવમાં કેવો હતો ?
61. સહદેવને શું અભિશાપ હતો ?
62. ઈન્દ્રપ્રસ્થમાં દૂત કોણે મોકલ્યો હતો ?

63. યુધિષ્ઠિરે સહદેવને શા માટે ન બોલાવ્યો ?
64. સહદેવને કેવું જ્ઞાન હતું ?
65. સહદેવને કઈ અમંગળ ઘટના દેખાય છે ?
66. જુગારના આમંત્રણ સમયે સહદેવ ક્યાં હતો ?
67. દ્રોપદીના ચંદ્ર જેવા ચહેરાને જોવા શું કર્યું ?
68. મણિશંકર રત્નજી ભટ્ટનું ઉપનામ શું છે ?
69. ‘જૂનું પિયરઘર’ કાવ્ય શેમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
70. ‘જૂનું પિયરઘર’ કાવ્યનો સાહિત્ય પ્રકાર લખો.
71. ‘જૂનું પિયરઘર’ ક્યા છંદમાં લખાયેલું છે ?
72. ‘જૂનું પિયરઘર’ કાવ્યના કવિનું નામ લખો.
73. ‘જૂનું પિયરઘર’ કાવ્યમાં નાયિકા પોતાના માતા પિતાને ક્યા શબ્દથી નવાજે છે ?
74. દાદીની કેવી સ્મૃતિ નાયિકાને યાદ આવે છે ?
75. કઈ સ્મૃતિથી નાયિકાના નેત્રો ઠરે છે ?
76. બ. ક. ઠાકોર ક્યા ઉપનામથી જાણીતા છે ?
77. નાયિકાને પોતાને કઈ ગતિ અનહદ આનંદ આપે છે ?
78. નાયિકાના સોબતીઓ કેવા હતા ?
79. કઈ છબી નાયિકાના નયનને ઘેરી લે છે ?
80. નાયિકાને પોતાની કૌમાર્યવસ્થામાં કોના દર્શન થાય છે ?
81. ‘પ્રશ્ન’ કાવ્ય ક્યા છંદમાં લખાયેલું છે ?
82. ઉમાશંકર જોષી ક્યા ઉપનામથી ઓળખાય છે ?
83. ‘પ્રશ્ન’ કાવ્યનો પ્રકાર જણાવો.
84. ‘પ્રશ્ન’ કાવ્યના કવિનું નામ લખો ?
85. ઉમાશંકરના ક્યા કાવ્ય સંગ્રહને જ્ઞાનપીઠ એવોર્ડ મળેલ છે ?
86. કવિ પ્રકૃતિના તત્વોને શું પ્રશ્ન પૂછે છે ?
87. કવિનો પ્રકૃતિના ક્યા ક્યા તત્વોને પ્રશ્ન પીછે છે ?
88. કવિનો પ્રશ્ન સાંભળી વાદળી શું કરે છે ?
89. વહેળો કવિના પ્રશ્નને શું કરે છે ?
90. વડે શું ધુણાવી પ્રશ્નને અવગણ્યો ?
91. પર્વતે કવિના પ્રશ્નને કેવો પ્રતિભાવ આપ્યો ?
92. કવિને તારા કેવા લાગે છે ?
93. વીજળી કવિને શું કરવા દેતી નથી ?
94. કવિ પોતાના સ્વજનોને કેવા ગણે છે ?
95. કવિએ છેલ્લો પ્રશ્ન કોને પૂછ્યો ?

96. શરમ ત્યજીને હૈયાએ શું જવાબ આપ્યો.
97. કાવ્યમાં વપરાયેલા હૈયા માટેના વિશેષણો ક્યા છે ?
98. ‘તીર્થોત્તમ’ કાવ્યના કવિનું નામ જણાવો.
99. ‘તીર્થોત્તમ’ કાવ્યનો પ્રકાર જણાવો.
100. ‘તીર્થોત્તમ’ કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
101. ‘તીર્થોત્તમ’ ક્યા છંદમાં લખાયેલ કાવ્ય છે ?
102. કવિ તીર્થે તીર્થે શા માટે ભ્રમણ કરે છે ?
103. કવિ ક્યા તીર્થે ફર્યા ?
104. કવિએ ઈચ્છા પૂરી કરવા શું કર્યું ?
105. પતિ-પત્ની મઢીના ઓટલે શું કરતા હતા ?
106. માતા બાળકને શું કરાવી રહી હતી ?
107. પયપાન કરાવતી માતાની આંખોમાંથી શેની ધારા વહે છે ?
108. કવિને ઉત્તમ તીર્થના દર્શન ક્યાં થયા ?
109. ‘અદીઠો સંગાથ’ કાવ્યના કવિનું નામ લખો.
110. ‘અદીઠો સંગાથ’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
111. ‘અદીઠો સંગાથ’ કાવ્ય કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
112. કવિ ક્યાં પગલું માંડે છે ? તેમને શું દેખાય છે ?
113. અજંપાની શેરી કેવી છે ?
114. ‘અદીઠો સંગાથ’ એટલે કોનો સંગાથ ?
115. કવિ કોને માથે મોતનો ભય જુએ છે ?
116. ભુજા અને પાંખ કોને નથી ?
117. કવિ કોને ભરોસે ચાલવાની વાત કરે છે ?
118. ભોગળો શેનાથી તૂટે છે ?
119. આત્માની અમર વેલ શાનાથી સિંચાય છે ?
120. ‘તપાસીએ’ કાવ્ય કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવેલ છે ?
121. ‘તપાસીએ’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
122. ‘તપાસીએ’ કાવ્યના કવિનું નામ લખો.
123. ચીનુ મોદીનું ઉપનામ લખો.
124. ચીનુ મોદીએ કઈ પદવી પ્રાપ્ત કરી હતી ?
125. માણસને જળમાં શું નથી જડતું ?
126. કવિ શાને તપાસવાની વાત કરે છે ?
127. આ દેહ કોને નડે છે ?
128. કવિ કેવા શ્વાસને તપાસવાની વાત કરે છે ?

129. જીવનમાં પડેલા ઘા રહી રહીને શું કરે છે ?
130. દેહ કોનું વાહન છે ?
131. ગીધોના ટોળા ક્યાં વળ્યા છે ?
132. કવિ કોને કોને નાશવંત કહે છે ?
133. ‘કુંજલડી’ કાવ્યનો પ્રકાર લખો.
134. ‘કુંજલડી’ કઈ કૃતિમાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?
135. નાયિકા કોની સાથે અને કોને સંદેશ મોકલે છે ?
136. કુંજલડી પક્ષી નાયિકાને શું કહે છે ?
137. કુંજલડી ક્યાં વસનાર છે ?
138. કુંજલડી નાયિકાનો સંદેશ ક્યાં લખાવે છે ?
139. કુંજલડી પોતાની કઈ મર્યાદા નાયિકાને જણાવે છે ?
140. કુંજલડીનું શું વહાલું છે ?
141. મોરને શું વહાલું છે ?
142. પ્રીત કાંઠાના પંખી શેના વિના સૂના છે ?
143. નાયિકા પોતાના પતિ પાસે કેવા ઘરેણાં મંગાવે છે ?
144. અતિ બોલવાથી કે મૌન રહેવાથી શું થાય છે ?
145. ધૂપસળીના દષ્ટાંત દ્વારા શું બોધ પ્રાપ્ત થાય છે ?
146. કુટુંબમાં સંપ શા માટે જરૂરી છે ?
147. સંતોમાં કઈ વૃત્તિ જોવા મળે છે ?

નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

148. ઘરના ઓટલે કવિએ કયું દૃશ્ય જોયું ?
149. લોચન મનને શું ખુલાસો આપે છે ?
150. ‘સંશયને પાંખ નથી’ એ દ્વારા કવિ શું સ્પષ્ટતા કરે છે ?
151. સિક્કાના દષ્ટાંત દ્વારા કવિ શું કહેવા માંગે છે ?
152. ગંગા સતીની દૃષ્ટિએ સાચા સંત કોને કહી શકાય ?
153. ‘પ્રશ્ન’ કાવ્યનાં અંતમાં કવિ શું વિચારે છે ?
154. ‘હીરાની પરીક્ષા’ કાવ્યને આધારે જ્ઞાનીજનોનાં લક્ષણોની યાદી બનાવો.
155. ‘તપાસીએ’ ગઝલમાં ભડભડ બળતાં કૃષ્ણના રથ દ્વારા કવિ શું કહેવા માંગે છે ?
156. ધૂપસળીના દષ્ટાંત દ્વારા કવિ કયો બોધ આપે છે ?
157. ગંગાસતીના સાચા હરિજનનું શું પ્રમાણ આપે છે ?
158. પ્રકૃતિના તત્વોએ કવિના પ્રશ્નોનો શો ઉત્તર આપ્યો ?
159. સહદેવ પોતાને શા માટે કૃતઘ્ની માને છે ?
160. નાયિકા પોતાના પ્રિયતમ પાસે ક્યા ક્યા ઘરેણાંની માગણી કરે છે ?

161. ‘તીર્થોત્તમ’ કાવ્યમાં કવિને પ્રભુદર્શન ક્યાં થયું ?
162. સાચો ભક્ત ભક્તિ કેવી રીતે કરે છે ?
163. સાચો ભક્ત મુક્તિ શા માટે માંગતો નથી ?
164. ભક્તિથી ભક્તને શો લાભ થાય છે ?
165. જીવન ક્ષણભંગુર છે એ દર્શાવતા બે દૃષ્ટાંતો લખો.
166. વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાથી શું લાભ થાય છે ?
167. રાજા વિશે ચોપાઈમાં શું કહેવામાં આવ્યું છે ?
168. પ્રથમ પ્રીત કરવા અંગે મન કઈ દલીલો કરે છે ?
169. લોચન-મનના ઝઘડાનો અંત કેવી રીતે આવે છે ?
170. અંતરના અભિમાનને દૂર કરવા શું કરવું જોઈએ ?
171. અજ્ઞાની-મૂર્ખ માણસો શાનો ભેદ કરી શકતા નથી ?
172. કવિની દૃષ્ટિએ સાચા જ્ઞાનીજનોનાં લક્ષણો ક્યા હોવા જોઈએ ?
173. કવિ કાન્તે ઈન્દ્રપ્રસ્થમાં થનાર અમંગળ ઘટના માટે ક્યા સંકેતો કર્યા છે ?
174. સહદેવને કઈ વાતનું દુઃખ હતું ? તે શા માટે પોતાની જાતને તિરસ્કારે છે ?
175. પોતાનું દુઃખ ભુલવા સહદેવ શાનો સહારો લે છે ? તેનું શું પરિણામ આવે છે ?
176. ઈશ્વરદર્શનની પરમ ઈચ્છા સંતોષવા કવિએ શું-શું કર્યું ?
177. ‘અદીઠો સંગાથ’ કાવ્યમાં ક્યા ભાવની અભિવ્યક્તિ થયેલી છે ?
178. પૃથ્વી અને વનરાઈ શું સહન કરે છે ?
179. કવિએ સાધુ અને સાગરના ઉદાહરણ દ્વારા સહનશીલતાનો મહિમા કઈ રીતે પ્રગટ કર્યો છે ?

નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

180. ‘અતિજ્ઞાન’ શીર્ષકની યથાર્થતા ચર્ચો.
181. ‘તપાસીએ’ ગઝલમાં કવિએ મનને તપાસવાનું કેમ કહ્યું છે ?
182. જીવન નાશવંત છે એ સમજાવવા ક્યા ઉદાહરણો આપી સ્પષ્ટતા કરી છે ?
183. ‘પ્રશ્ન’ સોનેટ દ્વારા કવિએ એક સુંદર વિચાર રજૂ કર્યો છે.’ વિધાન ચર્ચો.
184. ‘જૂનું પિયરઘર’ કાવ્યની નાયિકાના મનોભાવો જણાવો.
185. સહદેવના ચિત્તમાં ચાલતાં મનોમંથન તમારા શબ્દોમાં લખો.
186. ‘તીર્થોત્તમ’ શીર્ષકની યથાર્થતા તમારા શબ્દોમાં વર્ણવો.
187. ‘વાડ થઈ ચીભડાં ગળે’ ચોપાઈના વિવિધ દૃષ્ટાંતો દ્વારા કવિ શું દર્શાવવા માંગે છે ?
188. ‘કુંજલડી રે’ લોકગીતમાં વ્યક્ત થયેલાં નાયિકાના મનોભાવો તમારા શબ્દોમાં લખો.
189. ‘અતિ ભલો નહીં બોલવું’ દુહામાંથી કયો બોધ મળે છે ?
190. ‘અદીઠો સંગાથ’ કાવ્યની શીર્ષકની યથાર્થતા સ્પષ્ટ કરો.
191. ‘મન નો ડો’ કાવ્યમાં વર્ણવાયેલાં સત્સંગના મહિમાને ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
192. ‘હીરાની પરીક્ષા’ પદને આધારે અજ્ઞાનીઓ પર કવિએ કરેલો પ્રહાર ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
193. ‘ભક્તિ પદારથ’ કાવ્યમાં વર્ણવાયેલા ભક્તિના મહિમાને તમારા શબ્દોમાં વર્ણવો.
194. ‘રક્ષક જ ભક્ષક બને’ એ ચોપાઈમાં શામળે આપેલા દૃષ્ટાંતોનું મૂલ્યાંકન કરો.

195. મન-લોચનના ઝઘડાનો સંવાદ તમારા શબ્દોમાં લખો.

196. જીવને નડતા દેહની વાત કવિ ક્યા દૃષ્ટાંતથી સમજાવે છે ?

નીચેની કાવ્યપંક્તિઓ વાંચી પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો.

197. ‘ઉદગ્રીવ દૃષ્ટિ કરતાં નભ શૂન્ય ભાસે,
ઝાંખી દિશા પણ જણાય અનિષ્ટ પાસે.’

1. ઊંચી દૃષ્ટિ કરતાં આકાશ કેવું લાગે છે ?
2. કવિના મનમાં શું આશંકા થાય છે ?

198. ભમ્યો તીર્થે તીર્થે ધરી મનીષા દરશની,
પુરી, કાશી, કાંચી, અવધ, મથુરા ને અવર સૌ.

1. કવિની કઈ પ્રબળ ઈચ્છા છે ?
2. કવિ પોતાની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા ક્યા ક્યા તીર્થસ્થાને ફર્યા ?

199. ‘કરીએ સંપ કુટુંબમાં શત્રુથી શું થાય ?
ઝાડ ટકે છે ઝુંડમાં એકલ ઉડી જાય.’

1. કુટુંબમાં સંપ રાખવાથી શું ફાયદો થાય છે ?
2. એકલ ઝાડ ઉડી જાય એટલે શું ?

200. જાગ, જગન, જપ, તપ અને તીરથ તેમાં સૌથી મોટો સતસંગ,
ચંદન ડાળે વેલ થઈ વીંટાળો તોય વિષ ન તજે ભો રંગ.

1. કવિ કોને સૌથી ચડિયાતું ગણે છે ?
2. ભો રંગ ક્યાં વીંટાયા છતાં પોતાનું ઝેર ત્યજતો નથી ?

201. ‘હીરાની પરીક્ષા રે, ઝવેરી હોય તે જાણે,
મુરખ મનમાં મોટાં રે, અજાણ્યે ઉતારણ આણે.’

1. હીરાની પરીક્ષા કોણ કરી શકે ?
2. હીરાની પરીક્ષા કોણ ન કરી શકે ? શા માટે ?

202. વળી વિદ્યા ભણીયો જેહ, જન સકળ કળા ગુણ સરખાં,
શામળ કહે બીજા બાપડા, ખડાણ સરીખા પારખ્યાં,

1. સઘળા ગુણોનો વિકાસ શાનાથી થાય છે ?
2. શામળે અભણને કોની સાથે સરખાવ્યા છે ?

203. છે કો મારું અખિલ જગમાં બૂમ મેં એક પાડી,
ત્યાં તો પેલી ચપળ દીસતી વાદળી જાય ચાલી.

1. કવિએ જગતને શું પૂછ્યું ?
2. વાદળી શું કરી જાય છે ?

204. મેરુ રે ડગે ને જેના મન નો ડગે,
મરને ભાંગી રે પડે ભરમાંડ રે,

વિપદ પડે પણ વણસે નહિ,
ઈ તો હરિજનના પરમાણ રે.

1. હરિજનનું મન કઈ પરિસ્થિતિમાં ડગતું નથી ?
2. હરિજનનું પ્રમાણ શું છે ?

205. વાહન બનેલા દેહની કેવી દશા થશે ?
ભડભડ બળેલા કૃષ્ણના રથને તપાસીએ.
1. વાહન બનેલા દેહની કેવી દશા થાય છે ? એટલે શું ?
 2. કવિ કેવા રથને તપાસવાનું કહે છે ?
206. જલાવી જાતને ધૂપ સુવાસિત બધું કરે;
ઘસીને જાતને સંતો અન્યને સુખિયા કરે;
1. ધૂપ યાને ધૂપસળી શું કરે છે ?
 2. સંતોનો જીવનવ્યવહાર કેવો હોય છે ?
207. જળમાં હવે જડતું નથી તટને તપાસીએ,
એ બિંબને શોથી કાઢવા મનને તપાસીએ.
1. તટને શા માટે તપાસવાનો છે ?
 2. મનને શાના માટે તપાસવાનું છે ?
208. બેઠી ખાટે ફરી વળી બધે મેડીઓ ઓરડામાં,
દીઠાં હેતે સ્મૃતિપડ બધા ઉકલ્યા આપ રૂઢાં,
1. નાયિકા ઘરમાં ક્યાં ક્યાં ફરી વળી ?
 2. તેણે હેતે શું ઉકેલ્યું ?
209. લીલું તે સૂકાય, નવું તે જૂનું થાશે,
આવરદા વશ સર્વે, કાળ સૌ કો ને ખાસે,
1. લીલું તે સૂકાય એટલે શું ?
 2. આવરદાવશ સર્વ દ્વારા શામળ શું કહેવા માંગે છે ?
210. ચેન નથી મન, ક્યમ તને ભેટે શ્યામ શરીર,
દુઃખ મારું જાણે જગત, રાત-દિવસ વહે નીર.
1. કૃષ્ણને કોણ ભેટે છે ?
 2. હોયનના દુઃખની જાણ જગતને કેવી રીતે થાય છે ?
211. ભગત થયા પણ ભેદ ન જાણે, કરે તરવાનો ઉપાય,
તન જોગી, મન કંચન કામિની એવે તરણે કેમ ઉતરાય.
1. ભગતે શું જાણવું જોઈએ ?
 2. આ પંક્તિને આધારે કંચન અને કામિનીના અર્થ આપો.
212. એ રસનો સ્વાદ શંકર જાણે, જાણે શુક જોગી રે,
કાંઈ એક જાણે વ્રજની રે ગોપી, જાણે નરસૈયો ભોગી રે.
1. આ રસનો સ્વાદ કોણ જાણે છે ?
 2. નરસૈયો પોતાને કેવો કહે છે ?

213. સતી બેભાન શૈયામાં ગંધથી જ પડી ગઈ,
સૂતો જ્યોતિષી પ્યાલીને છાતી સાથે જડી દઈ.

1. સતી પર ગંધની શી અસર થઈ ?
2. સહદેવ કેવી રીતે સૂતો હતો ?

214. છતાં રે ન લાઘ્યું પ્રભુ પુનિત એ કે તીરથ જ્યાં,
શકે મારી છીપી ચરમ મનીષા તું-દરશની.

1. અનેક તીર્થોની યાત્રા કરવા છતાં કવિને શું પ્રાપ્ત ન થયું ?
2. કવિની કઈ ઈચ્છા પુરી ન થઈ ?

ગુજરાતી

વિભાગ-C

ગુણ :

1. નીચેના શબ્દોની જોડણી સુધારો.

— દીલસોજી, શિર્ષક, અનૂકૂળ, સંસ્કૃતિ, સૃષ્ટી, પરીવર્તન, અભિસેક, દ્રઢતાપૂર્વક, સીથિલ, સુનમુન, અર્ધનીમિલીત, નિરવધી, સૂરભીસૂત, ગોષ્ઠિ, ટીકિટ, પૃથીવીવલ્લભ, સાલ ભંજકા, પ્રતીભીભ, કિર્તી, જંદગી, વિજળી, નીચતી, ગ્રીસ્ટવાટીકા, મહીમ્નસ્રોત, ખાત્રીપૂરવક, હોસ્પીટલ, ટરમીનશ, સ્થીતપ્રગ્ન, વીરહીણિ, યુનીવર્સિટી, સુશ્રુષા, મ્યુનીસીપાલીટી, પરીસ્થિતિ, રીસેષ, કારકીદિ, રેલ્વે, શીરિસ, સ્મૃહણીય, અનીષ, નિશકારણ, બધીર, ચોગડીયું, નીચમીત, પરીચીત, જક્સણી, શોંદર્ય, પુષ્ય, પરિક્ષા, મનિશા, શુલપાણેસ્વર.

2. [1] સંધિ જોડો અથવા સંધિ કરો.

સદા + એવ, સુ + ઉક્તિ, ચતુર્ + ભુજ, પુનર્ + કલ્પના, સૃજ્ + તિ, નિ + ઊન, ખિદ્ + ન, પૃથુ + ઈ, સમ્ + દેશ, શ્રત્ + ધા, પરિ + અટન, વિ + અવસ્થા, સુ + આગત, પ્ર + ઉદ્ + સાહન, દિશ્ + મૂઢ, પરિ + સદ, ઉદ્ + ચાર, વિ + સમ, ને + અન, ઉષ્ણ + ઉદક, તીર્થ + ઉત્તમ, રવિ + ઈન્દ્ર, પરિ + આવરણ, અંતર્ + ભાવ, પરિ + ઈક્ષા, દુસ્ કે દુર્ + યોધન, મદ્ + અર્થ, સમ્ + સાર, પો + અન, ઉદ્ + નત, પૌ + અક, શિવ + આલય, પરિ + નામ, નિર્ + બળ, ઉદ્ + હત, વિવેક + આનંદ, નવ + ઉદ્ + મેષ

[2] સંધિ છોડો.

અધ્યયન, ચતુષ્પાદ, વાગ્દાન, દિગ્વિજય, વ્યર્થ, મનોહર, પ્રતિષ્ઠા, પ્રેક્ષક, સંક્રાન્તિ, દુર્યોધન, હિતૈષી, શ્રવણ, તદાકાર, સાષ્ટાંગ, પુનરુક્તિ, મહોત્સવ, પાવક, સરોવર, ઉચ્છૃંખલ, યોગેશ, અન્વેષણ, જગન્નાથ, ચતુષ્પાત, તલ્લિદ, અધઃપતન, નિર્ભય, દુષ્કાળ, જ્યોતીન્દ્ર, પુનશ્ચ, સર્વોત્તમ, સ્વાધ્યાય, સચરાચર, સચ્ચિદાનંદ, સ્વેચ્છા, સર્વોદય, પુરુષોત્તમ, વૃકોદર

3. [1] ફક્ત સમાસ ઓળખાવો.

દંપતિ, પંકજ, કંઠસ્થ, વાહન વ્યવહાર, જકાતનાકુ, ટાઈમ ટેબલ, જ્ઞાનબળ, પરમાત્મા, જીવનચેતના, ગર્ભશ્રીમંત, ગજાનન, ગૃહસ્થ, દેવમંદિર, અંજળ, ગંગોદક, દવાખાનું, મોજશોખ, વનશ્રી, માનવ સેવા, વૃદ્ધાવસ્થા, જીવનચેતના, મહોત્સવ, મહાસામંત, હરામખોર, પગરખા, જશોદા, આમંત્રણ પત્રિકા, ધારા સભા, લોકગીત, આગગાડી, ધુરંધર, માતાપિતા, તીર્થોત્તમ, વિધવા, યુધિષ્ઠિર, અહિંસા, તીર્થોત્તમ, પૂર્વજ, વિજય સેના, કૃતજ્ઞ, નિર્મળ,

[2] શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ આપો.

કોધે ભરાયેલી સ્ત્રી —

મદારી વગાડે તે વાદ્ય —

જકાત ઉઘરાવવા માટેનું સ્થળ —

કણસલાં ગૂંદી કે ઝૂડીને અનાજ કાઢવા કરેલ જગા —

છાતીના રક્ષણ માટેનું કવચ —

હથિયાર તરીકે જે ફૂલનો ઉપયોગ કરેલ તે વૃક્ષ —

સાંભળી ન શકનાર —

ગંગાનું પવિત્ર જળ —

તુવરદાળનું પૂરણ કરી ગોળ મિશ્રીત કરેલી રોટલી —

ભોજન કરવા બેસનારાઓની હાર —
 સંવેદના વિનાનું —
 માનસિક આવેગોવાળું —
 જેની બુદ્ધિ સ્થિર છે તેવો માણસ —
 પરિવર્તનો કે ઊથલ પાથલોનો સમય —
 પીપળાના જે વૃક્ષ નીચે ભગવાન બુદ્ધને જ્ઞાન થયું તે વૃક્ષ —
 સમાધાન શક્ય ન હોય તેવી ગૂંચ —
 અડધી મીંચાયેલી ને અડધી ખુલ્લી —
 કુટુંબ કે વતનનો ત્યાગ કરી ચાલ્યા જવું —
 સગાઈ કે લગ્ન ન થયા હોય તેવી સ્ત્રી —
 કરેલા ઉપકારને ભૂલી જનાર —
 અંગુઠા પાસેની આંગળી —
 ઈચ્છા, ઝંખના કરવા યોગ્ય —
 આનંદ આપનારી છે તે —
 મસ્તક પર ડાળીવાળી સ્ત્રીનું શિલ્પ —
 બે પહાડ વચ્ચેની સાંકડી પોલ કે જગા —
 બજારમાં જઈને જીવનજરૂરી ચીજોની ખરીદી —
 સમાન લાગણી શીલતા અનુભવવી તે —
 અગાઉના કોઈ સર્જનનું રૂપાંતર કરનાર —
 બાળકો તરફનું વલણ —
 પ્રભુના ધ્યાનમાં એકાગ્ર થઈ બેસવું તે —
 તડકાની પડખે ઉભા રહેવું —
 હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનના છ શાસ્ત્રો —
 ઝાડની છાલનું વસ્ત્ર —
 દૂધમાંથી દહીં બનાવવા વપરાતું દ્રવ્ય —
 પૈસા લઈને ગ્રાહકોને જમાડવા માટેનું ભોજનાલય —
 પાણીનો નાનો પ્રવાહ —
 પગ વડે થતો હળવો પ્રહાર —
 પતિની સાથે કર્તવ્ય અને ધર્મનું આચરણ કરનારી સ્ત્રી —
 ઉમદા હેતુ માટે બલિદાન આપવું તે —
 ઘરની બાજુની દીવાલ —
 જેની પત્ની વિદેશ ગઈ છે તેવો પુરુષ —
 ઈચ્છા મુજબ ફળ આપનારું વૃક્ષ —

કોઈને પહોંચાડવા માટે સોંપાયેલી ભેટની વસ્તુ —
પગથી માથા સુધીનું —
સમય પૂરો થયા અગાઉ વચગાળામાં આવતી ચૂંટણી —

4. [1] અલંકાર ઓળખાવો.

- નિત્ય સેવા, નિત્ય કીર્તન-ઓચ્છવ, નિરખવા નંદકુમાર રે.
- લગન લગાડી આગ.
- પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમની રે મને વાગી કટારી પ્રેમની.
- ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું, બ્રહ્મલોકમાં નાહી રે.
- મન ! લોચનનો પ્રાણ તું, લોચન તું મન કાય.
- વિદ્યા ભણીયો જેહ, તેહ ઘેર વૈભવ રૂડો.
- જેણે તોડી નાખ્યો માયા કેરો ફંદ રે.
- શિશુ સમાન ગણી સહદેવને
- હરખને શોકની ના'વે જેને હેડકી.
- પથ્થર થર થર ધ્રૂજે.
- મલક ગિલાને જાણે, ગિલો છકડાને જાણે ને છકડો સડકને જાણે.
- સડક પણ પડખું ફરીને સૂઈ ગઈ હોય.
- આંબા સોને મઢાઈ જાય છે.
- મહુડા માયા ઉતારતા યોગી જેવા લાગે છે.
- જેનામાં વૃક્ષ પ્રીતિ નથી એનામાં જાણે જીવન પ્રીતિ નથી.
- વૃક્ષ જીવતો જાગતો દેવ છે.
- ઊંઘતાને પાચે જગની જેલ.
- દીકરાઓ પાણીની પેઠે પૈસા વાપરે છે.
- ચંપક વૃક્ષ થઈ ગયો છે.
- ખુદા જાણે તેમની પાસે આવી ઉભા રહ્યા.
- કોઈ મત્ત ગજેન્દ્ર માફક તે ડગલા ભરતો હતો.
- પુરુષોની માફક સ્ત્રી પણ કેળવણી લઈ શકે છે.
- બાપુનું હૃદય ફૂલથીયે કોમળ હતું.
- રાજુને કાળુની ગાળો ગોળથીયે મીઠી લાગતી હતી.
- સુદામાના વૈભવ આગળ કુબેર તે કોણ માત્ર ?
- મન ગમચંતી બોલ દમચંતી નળે પાડ્યો સાદ.
- મહેતાજી નિશાળે આવ્યા લાવ્યા પ્રસાદને કર્યો ઓત્સવ.
- ભયથી કાયાને ભૂજા નથી નથી વળી સંશયને પાંખ.
- ગુણ જસ અપરંપાર, દેશ બધામાં દીર્ઘ

- ભોજનમાં તે ભળે, મનુષ્યને લાગે મીઠું
- શી તમારી બહાદુરી ! ઉંદર જોઈ નાહા !
- રવિને પોતાનો તડકો ન ગમે તો ક્યાં જાય ?
- મા તે મા ! બીજા બધા વગડાના વા
- મનેખ જેવા મનેખનેય કપરો કાળ આવ્યો છે.
- ગિલાનો છકડો એટલે ગિલાનો છકડો.
- ઘડિયાળના કાંટા ઉપર હાંફ્યા કરે સમય.

[2] નીચેના અલંકારનું ઉદાહરણ આપો.

- ઉપમા
- રૂપક
- ઉત્પ્રેક્ષા
- વ્યતિરેક
- અનન્વય
- શ્લેષ
- વ્યાજસ્તુતિ
- સજ્જવારોપણ

5. [1] નીચેની પંક્તિઓના છંદ ઓળખાવો.

- ન્હાની મોટી બહુરૂપી થતી એક મૂર્તિ અનેરી
- બેસી ખાટે પિયરઘરમાં જિંદગી જોઈ સારી
- પુરી, કાશી કાંચી અવધ, મથુરાને અવર સૌ
- ઈન્દ્રપ્રસ્થજનો આજે, વિચાર કરતા હતા.
એક બાબતને માટે શંકા સૌ ધરતા હતા.
- છે કો મારું અખિલ જગતમાં ! બુમ મેં એક પાડી ?
- ખેલે પ્રીતિપ્રભુતા, અમરકિરણની ઝાંખી મંજુલ થાશે.
- પુષ્પતણી પાંદડીએ બેસી હસતું કોણ ચિરંતન હાસ
- સુખ સમયમાં છકી ન જવું, દુઃખમાં હિંમત ન હારવી
- આ પ્રેમ પારાવારમાં ન્હાતાં મરણ પણ મિષ્ટ છે.
- દીપકના બે દીકરા, કાજળને અજવાશ
એક કપૂત કાળું કરે, ઉજ્જવળ બીજો પ્રકાશ.
- ઊગે છે સુરખી ભરી રવિ મૂઠુ, હેમંતનો પૂર્વમાં
- ના તારો અપરાધ આમ ત્યજવા જેવો લગારે થયો.
- જંગલ માથે ઉગ્યો ચાદ-નભ-તરુંનું રૂપાળું પાંદ
- કદી મારી પાસે વનવન તણાં હોત કુસુમો !

- ના શિક્ષાનાં કથન કથવાં યુક્ત તારા સમીપે
- તારા લાગે બધિર, વીજળી પૂછવા દે જે છે ક્યાં ?
ત્યાં પૃથ્વીનાં સ્વજન તણું તો નામ બેવું પછી કાં ?
- અમે બે સાજુકા સહજ મઢી ઓટે નિત પેઠે
વળ્યાં'તાં વાતોએ, નયન નમણાં ને સખી તણાં
- શાને આવ્યો હશે તેની કલ્પનાઓ ચલાવતા;
ભય સંદેહ દર્શાવી, શિર કોઈ હલાવતાં !
- કલ્પવૃક્ષ જો કેરી ખાય, તેનો ચોર ન પેદા થાય.
નવાણપીતું હોય નીર, જીવજંતુ ક્યમ ધરે શરીર.
- મને શિશુતણી ગમે સરળ સૃષ્ટિ સ્નેહેભરી.
- એકલ પાંખ ઉડાયના, એકલ નહીં હસાય
એકલ રવિ નભ સંચરે, તેની ભડકે સળગે કાય.
- આકાશથી વર્ષાવતા છો ખંજરો દુશ્મન બધા.
- છતાંય દિલ તો ચહે તન યુવાનની તાજગી.
- દેખ બિચારી બકરીનો પણ કોઈ ન જાતાં પકડે કાન,
એ ઉપકાર ગણી ઈશ્વરનો હરખ હવે તું હિન્દુસ્તાન.
- પોલું છે તે બોલ્યું તેમાં તે શી કરી કારીગરી,
સાંબેલું વગાડે તો હું જાણું કે તું શાણો છે.

[2] નીચેના છંદના ઉદાહરણ આપો.

- મનહર છંદ	- અનુષ્ટુપ છંદ
- પૃથ્વી છંદ	- શિખરીણી છંદ
- મંદાકાન્તા છંદ	- શાર્દૂલવિકીરિત છંદ
- સ્ત્રગ્ધરા છંદ	- ચોપાઈ
- દોહરો	- હરિગીત
- સવૈયા છંદ	

6. [1] રૂઢિપ્રયોગનાં અર્થ આપી વાક્યમાં પ્રયોગ કરો.

- બે પાંદડે થવું	- પગવાળીને બેસવું
- ગળથૂથીમાં મળવું	- તલપાપડ થવું
- હાકાવાકા થઈ જવું	- ખાટલા વચાળે રહેવું
- નાતગતમાં પૂછાવું	- ઘોંસરી ઉપાડવી
- જીવ મોટો હોવો	- જીવ જરાક જેવડો હોવો
- સાડી બાર ન રાખવી	- ખડે પગે હોવું
- પાટે ચડી જવું	- દેવ જાગી જવા
- જિંદગી મોળી થઈ જવી	- લૂઢકી જવું
- હાલ્લાં હરિયું કરવા	- ઉંકરાટા ઉપડવા

- તાશીર ફેરવવી
- ખીલો થઈ જવું
- કાન મરડી નાખવો
- શર સંધાન કરવું
- કપાળે પરસેવો વળવો
- કાન માંડવા
- ભીંત ભુલવી
- પૈસાના ઝાડ હોવા
- ઝેર પ્રસરાવવું
- કુકર્મ કરવા
- માથે લેવું
- હરખ કે શોકની હેડકી ન આવવી
- તલપાપડ થવું
- વલોપાત કરવો
- કાન મરડી નાખવો
- મતિ મારી જવી
- રસના ઘૂંટ પીવા
- મડામાંઠ પડવી
- શીશ કુરબાન કરવું
- ઘા એ ઘા જવું
- મોં ફાટી જવું
- આંદોલિત થઈ ઉઠવું
- હૈયું પીગળવું
- હાથ મસ્તક પર હોવા
- સોનાના દિવસો બેસવા
- રમણે ચડવું
- હળવા ફૂલ થઈ જવું
- છળી મરવું
- કમકમાં આવવાં
- પૈસાના ઝાડ હોવાં
- વચનમાં શૂરા હોવું
- પુષ્ટિ મળવી
- કીર્તિ ધૂળમાં મળી જવી
- મહોરી ઊઠવું
- દેવના દીધેલ હોવું
- ગોથાં ખાવાં
- વજાઘાત થવો
- બે વે'ણ કહેવા

[2] નીચેની કહેવત સમજાવો.

- વાડ થઈને ચીભડાં ગળે
- પાકા ઘડે કાંઠા ન ચડે
- દુનિયાનો છેડો ઘર
- પારકી મા જ કાન વીધે
- ખાડો ખોદે તે પડે
- ભાવતું હતુ ને વૈઘે કહ્યું
- લિયે લાલો ને ભરે હરદા
- સ્ત્રીની બુદ્ધિ પગની પાનીએ
- કૂવામાં હોય તો હવાડામાં આવે
- ચોર કોટવાળને દંડે
- ભેંસ આગળ ભાગવત
- પાણી પહેલા પાળ બાંધવી
- સાપ ગયા અને લિસોટા રહ્યા
- મોરનાં ઈંડા ચીતરવા ન પડે
- એક સાંધીએ ત્યા તેર તૂટે
- વાછડો ખીલા ના જોરે કૂદે
- દુકાળમાં અધિક માસ
- બાંધી મૂઠી લાખની
- અધૂરો ઘડો છલકાય ઘણો
- મન હોય તો માળવે જવાય
- તેલ જોવું ને તેલની ધાર જોવી
- ઝાઝા હાથ રણિયામણાં
- શેઠની શિખામણ ઝાંપા સુધી
- ઉજજડ ગામમાં બાજે ઢોલ
- ખાલી ચણો વાગે ઘણો
- મન હોય તો માળવે જવાય

- ધીરજનાં ફળ મીઠા
- બાવાના બેય બગડવા
- દાઝ્યા ઉપર ડામ લગાડવા
- પારકી આશા સદા નિરાશ
- શહાણુ માણસ લાભત નાહી

7. [1] નીચેના શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દ આપો.

આવરદા, પલક, નયન, પાંગળું, વિપદ, વણસવું, પતીજ, તરણ, ભોરંગ, કરાલ, સુધાકર, સોબતી, ગિરિ, કુહર, બધિર, શોષિત, ઉછંગે, અજંપો, ભુજા, સંશય, અનભે, ઓળો, મેરામણ, પ્રથમી, શીકર, શમિયાનો, બકાલું, તાશીર, અનગળ, કૂથલી, નિરવધિ, શૂંગ, દુર્ધર્મતા, પૂર્વજ, સુધા, જગત, હેમ, અડાળી, હરવર, સબદણ, ગલદેરો, તોખાર, વસુંધરા, સારંગ, પ્રજ્ઞા, ગરલ, તિમિર, નિનાદ, ગમગીન, લાકડુ, રજની, મજમ, હટાણું, ગવંડર, શૂળ, ઉત્સવ, વૈભવ, પ્રફુલ્લ, પય, વારિ, પ્રગલ્ભતા, વિમલ, કંથ, ટંટો, મહુવર, અશ્વત્થ

[2] નીચેના તળપદા શબ્દોના શિષ્ટરૂપો આપો.

પિયારાં, પરવરે, નવાણ, મગતરાં, દોથો, પતીજ, વટે, વેગળો, પૂગે, મરને, ગરવાઈ, સળવટ, દાબડો, ખલેલ, ઓચ્છવ, બકાલું, હાપ, પોરો, મોર, સમશાન, આણીપા, પા, નંઈતર, વખ, લગણ, નરક, છાનું, ઠઠ, જુક્તિ, પંગત, મોખ, સરગ, વાવડ, સાંભરણ, દાગધર, ઓતર, આબોકાર, કુંવાશી, ચંત્યા, મનેખ, હુતાસણી, જોવનાઈ, કળજગ, દન, બૂતાં, વાલેશરી, ઢીંઢોર, હાકાવાકા, મજમ, ગવંડર, કરો, કહેણ, ભળકડે, પાંસરું, હડિયાપાટી, વેળા, ઠાઠમાઠ, ધધૂડો

8. [1] રેખાંકિત વિભક્તિ પ્રત્યય કઈ વિભક્તિ દર્શાવે છે તે લખો.

- ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું, બ્રહ્મલોકમાં નાહી રે.
- હરખ ને શોકની ના'વે જેને હેડકી
- જકાતનાકે જ ઊભો રહી જાય
- તારે નિયમિત વાંચવું પડશે.
- હું આંખોથી સાંભળું છું.
- મણિબાએ સાવરણીથી આગણું સાફ કર્યું
- ટાઈમટેબલ દ્વારા કામ સમયસર થાય છે.
- તેણે કેમેરાથી ફોટા પાડ્યા
- પર્વત ઉપરથી દેવ નદી બે ધારમાં નીચે પડે છે.
- છકડામાંથી ભેંસ નીચે પડી.
- મતદાન કરવું એ દેશ પ્રત્યે ફરજ છે.
- આ દવાખાનું ગરીબોને માટે છે.
- દત્તુ અને ગોદું લખોટા સારુ ઝઘડે છે.
- રેલવેનું ટાઈમટેબલ અટપટું હોય છે.
- કોશા કેસરીસિંઘની પ્રપૌત્રી હતી.
- ગિલો સવારે છકડો ચલાવે છે.
- મુંજે ફરીથી ઊંચું જોયું
- મહારાજ રેવાશંકરને શાક પીરસે છે.
- પ્રીત પ્રથમ કોણે કરી, નંદકુંવરની સાથ

- વનમાં વ્હાલાજી કને, હુંય વસું છું નેન !
- સૃષ્ટિ ચક્ષુ ! હું પાંગળું. તું મારુ વાહન !
- રાખજો વચનુંમાં વિશ્વાસ.
- તમે થાજો સતગુરુજનાં દાસ રે
- પુષ્પની વાસના પત્ર ન જાણે
- મૂરખ મનમાં મોટા રે.....
- વદન સુધાકરને રહુ નિહાળી
- નહીં શકુ હાય ! બચાવી કોઈને
- ત્રિકાળનું જ્ઞાન હતુ કુમારને
- જમાદાર, બંદૂક ગાડામાં મૂકી દો
- પ્રેમાનંદનાં નાટકો કોનાં છે તે કહીએ, મારા સર્વજ્ઞાબાઈ !
- કેટલાક લાશોને દરિયામાં ફેંકી દેતા હતા
- દુનિયાના અવાજો, જીવનના અવાજો - અને મૃત્યુનો સ્વર.....
- કાનાના ઘરમાં આવા ઠામવાસણ છે.
- જ્ઞાનબળથી આપણે બીજાં પ્રાણીઓ કરતાં ઊંચાં છીએ.
- ટાઈમટેબલની પદ્ધતિ માનવજીવનને અનુકૂળ નથી.
- કુંપળોથી આખું વન પલપલી રહે છે.
- શૂંગોથી તમે એમને જોયા હશે
- બહેનોની ભજનમંડળી આવી ગઈ છે.
- મંદિરમાં જઈને દર્શન કર્યા.
- હું મધ્યપ્રદેશથી ગુજરાત આવ્યો છું.
- મજૂર કુહાડીથી વૃક્ષ પર ઘા મારવા જાય છે.
- આક્કાનું વર્તન તે આક્કાનું વર્તન.
- તેનું મુખ મોહક હતું.
- હું દમનો જૂનો રોગી છું.
- શુલપાણેશ્વરથી નવાગામ ત્રણ કિલોમીટર છે.
- દાદા ઘરમાંથી બહાર નીકળી ઓટલા પર બેસે છે.
- અમે બધા ખૂબ હળી મળીને રહેતા.
- ગાંધીજી ઉત્તમ ગુણોના ભંડાર હતા.
- જયાએ કેરી ખાધી.
- આજે જમણમાં બરફી છે.
- વળી દીસે દ્રોપદી માનનો ક્ષય.
- જીવનની માર્ચ પૂરી થવા આવી હતી

- દુનિયાનો છેડો પોતીકું ઘર.
- વહાણનો અકાળે અંત આવ્યો.
- સ્ત્રીઓને હું દુરથી પૂજુ છું.
- હાથમાં થેલી છે.
- સોનાનાં વૃક્ષો એટલે મહૂડાં
- કોઈએ નવ તજયું કદી
- મનુષ્યને લાગે તે મીઠું
- મન ! લોચનનો પ્રાણ તું

[2] સંયોજકનો ઉપયોગ કરી વાક્ય રૂપે જોડો.

- ભલેને અહીં નોકર હોઈએ. નાતમાં સૌ સરખાં
- આજ તાળું નથી. દરશન કરવા આવ્યો છું
- હું ભાતું કરતી હતી. એમના પગ સંભળાયા
- માણસ બુદ્ધો થઈ જાય. આંખોથી સાંભળે
- ભૂતકાળ ન હોત. જીવી પણ ન શકત
- મહાપુરુષો ટાઈમટેબલ રાખતા. તે પ્રમાણે વર્તતા
- મને પ્રકૃતિએ આપ્યું છે. કોઈએ નથી આપ્યું.
- આ વૃક્ષો નીચે ગેહનીનાથ. ગેહનીનાથ દાદા બેઠા હશે.
- પૂનમનો ચાંદો ઊગી ગયો છે. હજી એવું અજવાળું આવ્યું નથી.
- મુંજે એક હાસ્ય બાણ છોડ્યું. આગળ ચાલવા માંડ્યું
- મલક ગિલાને જાણે, ગિલો છકડાને જાણે, - છકડો સડકને જાણે
- મને મનમાં ઠસી ગયેલું. પૈસા નક્કી ઝાડ પર પાકતા હશે.
- મૃણાલ બધાની પહેલા સ્વસ્થ બની ઊભી થઈ બધાનાં હૈયા પાછાં આવ્યા.
- વહુ ને એવું ખરું. આપણો વટ પડવો જોઈએ
- બે પેસેન્જર ઓછા હોય ગિલો છકડો હાંકી મૂકે
- સાપ આંખોથી સાંભળે છે. એને ચક્ષુઃશ્રવા કહેવાય
- મુંબઈમાં પ્લેગ આવ્યો. દાદા કેસરીસિંઘ લગભગ જવાન થઈ ગયા હતા.
- હું સાતમા ધોરણમાં અભ્યાસ કરતો હતો. એક દિવસ નવા શિક્ષક વર્ગમાં આવ્યા.
- વરસાદ પડશે પાક સારો થશે.
- તડકો સરસ છે. ફોટા બરાબર પડશે.
- હું એને ક્યારનો કહ્યા કરું છું. તે હાસ્યમાં પુષ્પધન્વાનું સચોટ શરસંધાન હતું.
- મારી અપેક્ષા હતી. આઈ અંદરથી આવે. સુધી આ બાઈ બારણે રાહ જોશે.
- હિંદુસ્તાનમાં કામ કરનારને ખાવા નથી મળતું. કામ નહિ કરનારને મળી રહે છે.
- કોશાને દાદાનો ખાટલો વધુ ગમતો. એમાં વિના પ્રયત્ને ઘૂસી શકાતું હતું

- કપ્તાને સૌને આશ્વાસન આપી કહ્યું. તોફાન તીખું હતું. તેના કરતાં વધારે તીખાં તોફાનોનો એને અનુભવ હતો.
- મેં છેલ્લે બાંકડે મારી બેઠક બદલાવી. તેની આંખમાં હતાશા પથરાઈ ગઈ.
- મારાં પિતા ઊંચા દેખાવડા હતા. હું ઓછી ઊંચાઈ ધરાવતો હતો.
- તે છકડાનો છેલ્લો ફેરો થંભે. પાદર પણ નિર્જન હોય.
- ભૂતકાળ ન હોત. જીવી પણ ન શકાત

[3] સંયોજકો શોધો.

- જો મોડા પડશું તો નાવ ચૂકી જઈશું
- હું ઘેર જવાની વાત કરું એટલે કોઈ મોટો છોકરો મને રોકી લે.
- આંબા સોને મઢાઈ જાય છે. અને એ સોનામાં પાછી સુગંધ હોય છે.
- ગામમાં બીજા છકડા થયેલા પણ ગિલાની તોલે કોઈ ના આવે.
- જાપાનવાસીઓને પૂછો કે પ્રકૃતિ અને સંસ્કૃતિ શું છે ?
- દિલગીર દેખાવા જઈએ પણ કોઈ દિલગીરીનું કારણ જ સ્વીકારે નહિં !
- સુહાસને એ રંજ ઘણીવાર રહ્યા કરતો કે શીલા અંગ્રેજી તદ્દન જાણતી નથી. એટલે બુદ્ધિની બહુ વાતો થતી નથી.
- કેટલીક વસ્તુઓ પ્રત્યે આપણે તટસ્થ થઈ શકતા નથી તેથી તેનું સૌંદર્ય ગુમાવીએ છીએ.
- જ્યાં મનેખ જેવા મનેખને જ કપરો કાળ આવ્યો છે ત્યાં કૂતરાં-બિલાંડાની શી વાત કરવી.
- એ મૂંગી છે પણ કંઈ બહેરી નથી.
- જેમ જેમ એ મોટો થતો ગયો તેમ તેમ વધારે ને વધારે
- એક રાજકુંવરીને પરણે ને એ મોટી ઉંમરની થાય એટલે એને છોડી દે
- માણસના જીવતા દેહને માટે ત્યાં સ્થાન ન હતું. છતાં કલ્પનાએ હિંમત કરી અને ધોધના પગમાં પહોંચવા ડગલું ભર્યું
- એની સ્મરણ શક્તિ પાછી આવી જાય તો આટલી સમસ્યાનું નિરાકરણ થઈ જાય.
- જો તમે સાથ આપો તો કામ સરળ થઈ જાય.
- નાડ ધીમી પડવા માંડી છે અને સારી થઈ શકે એવા ઉપચાર મેં કર્યા છે. તેમ છતાં ઝટ એને સારા ઘરમાં ખસેડીએ તો હું વધારે ઉપચાર કરું.

9. સૂચના પ્રમાણે ફેરફાર કરો.

[1] નિપાત શોધો.

- ખબર આ કંઈયે ન કર્યા હતા
- જરાય નિષ્કારણ તો નહોતી હા !
- હવે એક જ છે ઉપાય
- સાચો ભક્ત જ ભક્તિના ભાવને જાણી શકે.
- ચંદનકાળે વેલ થઈ વીંટાણો તોય વિષ ન તજે ભોરંગ
- સ્ત્રીઓના અક્ષરો સુધરે પણ ખરા.... ?

- મારા મોઢાનો પ્રશ્ન અગત્યનો ખરું ને.
- ઓઝાથી મળી પણ નહિ શકાય
- સાંભળો ફક્ત ચાર રોટી જ મોકલાવજો
- પિતાએ મુંબઈથી લખેલું પોસ્ટકાર્ડ પણ વાંચ્યું હતું.
- પ્રકૃતિ જ મારી મા રહી છે.
- ઋતુનું પણ એવું અલગ વાહન છે.
- એની ડાળીઓ માત્ર જાળીઓ જેવી
- હું ન બોલ્યો તે ન જ બોલ્યો
- ધીરજ રાખ બેટા છાની રે.
- આટલી સહેલાઈ અને ખુબસુરતીની સાથે માત્ર પહાડી સ્ત્રીઓ ચાલી શકે.
- મારે એને માત્ર એક વખત જોવી છે.
- ટાઈમટેબલ બનાવ્યા પછી તેમનો અમલ કરવામાં પણ એટલું જ દુઃખ છે.
- મારા પિતા માત્ર સ્મિત કરતા
- ગોપીઉંને વા'લો કાનુડોજી રે
- દૂઝ્યા કરે છે કેટલાયે ઘા રહી રહી.
- કેળવણી તો દુર્ગુણને કહાડનારી છે.
- સ્વામીજી ડાબી તરફના બાંકડે બેઠા હતા.
- આવું ટીવી ફક્ત ગામમાં બે જણને છે.
- હું એમના પગ સુદ્ધાં બરાબર વરતું છું.
- લખતાં આવડેથી દુરાચાર કરશે એ કહેણ પણ નિરર્થક છે.
- ભૂલચૂક માફ કરશોજી
- એ કેવળ નિરાશ થવાની વાત છે.
- અમારી ઓળખાણ માત્ર એક પક્ષી છે.
- મારે ત્યાં જમવાનું રાખો ને !
- મંત્રીજી હવે તમે કંઈક બોલશો ?
- ડેલીની ખડકીનેય કલર કરાવ્યો

[2] કૃદંત શોધી પ્રકાર લખો.

- પુરીઓ વણતાં વણતાં તેણે જવાબ આપ્યો
- ફાગણના વૃક્ષો પર સૂરજ ખરતો જોઉં છું.
- ભણેલી સ્ત્રીઓ કુકર્મ નથી કરતી.
- દાદાજી સાંજે આવનાર હતા.
- જક્ષણી પ્રસન્ન થનાર હતા.
- ડોહાએ આખી જિંદગી કામ કંઈ કરેલું નહીં.
- હું પણ એ લોકો જોડે જઈને બેસતો હતો.

- પીપળાએ બોધિવૃક્ષની ગરવાઈ ધારણ કરી છે.
- એ રાત્રે તો જમતા નથી
- ડોહો નાતગતમાં પુછાવા લાગ્યો.
- ટાઈમટેબલ બનાવનાર દરેકને મારી સૂચના છે.
- તેઓ કોઈ સાથને શોધવાનો પ્રયત્ન કરે છે.
- સ્વામીજીએ સૂચનથી પ્રભાવિત થયેલા મને નિર્ણય કર્યો છે.
- આ રણિયામણી લાગતી જગ્યા પહેલાં કેટલી ગંદી હતી.
- શીમળાની નીચે જઈશ તો રતાશથી ભીંજાઈ જાઈશ એમ લાગે છે.
- આ વૃક્ષો વિશાળ શતરંજફલક પર મુકાયેલાં પ્યાદાં જેવા લાગે છે.
- તેઓ એકાદ ડઝન નાળિયેર બાંધીને લઈ આવતા
- ટપકાવાળું ગવન પહેરેલી સ્ત્રી ગાડીમાંથી ઊતરી.
- ચંપકનું શરીર ચસકતું નથી.
- ઈન્દિરાનો રડવાનો અવાજ સંભળાય છે.
- આનંદ ઉપર મુકાયેલા અંકુશો લઈ લેવામાં આવનાર છે.
- ત્યાં જમનારા કેટલા હતા
- મીટિંગમાં કેટલા લોકો બોલનાર હશે.
- એ સવારે ગમતું ગીત સાંભળતો બેસી રહ્યો.
- જોશી સાહેબ તો બોલતા થાકતા જ નથી.
- બહારનું ખાઈ ખાઈને પેટ શા માટે બગાડો છો.
- દરેક વિદ્યાર્થીએ નિયમિત પણે અધ્યયન કરવું.
- શિક્ષકો હંમેશા કહે છે કે સમયપત્રક બનાવવું અને તે પ્રમાણે અભ્યાસ કરવો.
- જિંદગીને તમે હસતાં હસતાં જ જીવો.
- ભસતું કૂતરું કદાપિ કરડે નહિ.
- હાથ કર્યા હૈયે વાગ્યા.

[3] પ્રેરક વાક્ય રચના બનાવો.

- મોતી ખાય છે.
- મેં બધું વાળીને સાફ કર્યું
- ગીલાએ પૈસા આપ્યા
- તેઓ નાસ્તો કરતા
- ઈન્દિરા કપડાં નિયોવે છે.
- ફોટોગ્રાફરે ચેક આપ્યો
- તેણે એક વાર્તા કહી

- આદિવાસીઓ પાનના ઢગલા કરે છે.
- ડેલીની ખડકીનેય કલર કર્યો
- તેણે સફેદ સાદું વસ્ત્ર પહેર્યું હતું.
- રોજ સાંજે આઈ 'રામવિજય' સાંભળતી.
- દક્ષ દૂધ પીએ છે.
- મેં ટાઈમટેબલ બનાવ્યું.
- ખેડૂતો મધુપુષ્પોને વીણી લે છે.
- બાળકો પ્રાર્થના કરે છે.
- તે દરેક રોગની દવા આપે છે.
- પોપટને છોડી દઈએ.
- કામવાળી કપડા ધુએ છે.
- રમેશ સામાન ખસડે છે.
- હું ભાતું કરતી હતી
- મહારાજ પીરસતા હતા
- રમણે પોથી પેટીમાં મૂકી દીધી.
- કૃપા ભણે છે.
- અપર્ણા રડે છે.
- છોકરાં નીમ લે છે.
- ગુજરાતીના શિક્ષકે વાર્તા કહી.
- ગજરાજ નશાથી ચકચૂર બન્યો હતો.
- દીકરા ભણીને શહેરમાં ધંધે વળગ્યા હતા.
- તેણે મારો કબજો લીધો.
- રોજ સાંજે મંદિરમાં શંખ વગડાવે છે.
- સરકારશ્રીએ રજા જાહેર કરી હતી.
- શિક્ષક લખે છે.

[4] કર્મણિ વાક્ય રચના બનાવો.

- હું હોટલમાં રહેવા ગયો.
- હું ચિડાઈ ગયો.
- હું પ્રકૃતિ ભણી પાછો વળું છું.
- હું આંખોથી સાંભળું છું.
- માણસો માખીઓના જેમ મરતા હતા.
- ગિલાના દેવ જાગી ગયા.
- હું એક કામ કરવાનું માથે લઉં છું.

- મારા પિતા દરરોજ નમાજ પઢતા.
- તેમણે મને ભોજન કરાવ્યું.
- ગામની સ્ત્રીઓ નહી આવે.
- હું નિશ્ચિત થઈ ગયો.
- દંડૌતી બાબા આવી રહ્યા છે.
- ડોહાના ગોઠણ છૂટા થઈ ગયા.
- મેં વિદાય લીધી.
- દાદા ચંપકને ઊંચકવાનો પ્રયત્ન કરે છે.
- આજે ચાંદો ફાંટ ભરીને ચાંદની લાવશે.
- વિલાસે ટહુકો કર્યો.
- મૃણાલે વિલાસનો કાન મરડી નાખ્યો.
- હું સાદી રીતે પાસ ન થયો.
- એ અવાજ ન સાંભળે.
- મારા ઘડ્યા ટાઈમટેબલમાં હું બંધાઉં છું.
- પુરુષની માફક સ્ત્રી પણ કેળવણી લઈ શકે છે.
- દરેક પ્રજાજને હર્ષનો પોકાર કર્યો.
- તે નિંદા કરે છે.
- એમણે નવો વેશ સજી લીધો છે.
- ભણેલી સ્ત્રી સંસારને રમણીય બાગ બનાવે છે.
- મજૂર વૃક્ષ પર કુહાડીના ઘા મારે છે.
- હું એક કોળિયો પણ ખાઈશ નહિ.
- મધુ આવશે નહિ.
- મેં ઈનામ આપ્યું.
- એવાં ઝાડ માત્ર રાજાઓ જ ઊગાડતા હશે.

[5] કર્તારિ વાક્ય રચના બનાવો.

- મારાથી એમા પગ બરાબર વરતાય છે.
- દાદા કેસરી સિંઘથી મોઢું ફેરવી લેવાયું.
- આકાના વરનું નામ પણ મારાથી ભૂલી જવાયું છે.
- તારો આ વલોપાત મારાથી જીરવી શકાતો નથી.
- મૃણાલવતીથી બહાર અટારીમાં અવાયું.
- આવા અંધારામાં તમારાથી કેવી રીતે અવાયું.
- મુંજથી હાસ્યબાણ છોડ્યું.
- તેનાથી પ્રવૃત જીવન સંકેલી લેવાયું.

- કેળવણી દ્વારા જ્ઞાનબળ વધારાય છે.
- સ્વામીથી સૂચન કરાયું.
- તેમનું નામ પણ મારાથી ભૂલી જવાયું છે.
- ઈશ્વરથી પાપની સજા કરાતી હતી.
- બસની બારીમાંથી દોડી જતા શીમળા મારાથી જોવાય છે.
- ચકુથી ઓટલા ઉપર દફતર મુકાયું.
- મારાથી ભાતું કરાતું હતું.

[6] ભાવે વાક્ય રચના બનાવો

- આકા રડી પડી.
- દાદા હસી પડે છે.
- હું પણ ત્યાં જઈને બેસતો.
- મહારાજ ખુશ થઈ ગયા.
- તેણે સખત અવાજે કહ્યું.
- વચ્ચે મણિબા આવી ગયા.
- મૃણાલ વખાણ કરવા લાગી.
- તેઓ બહુ બોલતા નહિ.
- હું થયરી ગઈ.
- મારા પપ્પા ખુબ સરસ ગાય છે.

ગુજરાતી

વિભાગ-D

ગુણ :

પદ્યાર્થગ્રહણ : નીચેનું કાવ્ય વાંચી તેની નીચે પૂછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર તમારા શબ્દોમાં લખો.

1. આ સઘળાં ફૂલોને કહી દો યુનિફોર્મમાં આવે,
પતંગિયાને પણ કહી દો સાથે દફતર લાવે.
મન ફાવે ત્યાં માછલીઓને આમ નહીં તરવાનું,
સ્વીમિંગપુલના સઘળા નિયમોનું પાલન કરવાનું.
દરેક કૂંપળને કોમ્પ્યુટર ફરજિયાત શીખવાનું,
લખી જણાવો વાલીઓને તુર્તજ ફી ભરવાનું.
આ ઝરણાને સમજાવો સીધી લીટી દોરે,
કોયલને પણ કહી દેવું ના ટહૂકે ભર બપોરે.
અમથું કેં આ વાદળીઓને એડમીશન દેવાનું ?
ડોનેશનમાં આખ્ખે આખ્ખું ચોમાસું લેવાનું.
એક નહીં પણ મારી ચાલે છે અઢાવન સ્કૂલો,
'આઉટ ડે ટેડ' થયેલો વડલો મારી કાઢે ભૂલો !

— કૃષ્ણ દવે

પ્રશ્નો

1. ફૂલો અને પતંગિયાને કવિએ કેવી રીતે સ્કૂલમાં આવવા કહ્યું છે ?
 2. માછલીઓ માટે કવિ શી સૂચના આપે છે ? શા માટે ?
 3. કવિ ઝરણાને શું સમજાવવાની વાત કરે છે ? શા માટે ?
 4. 'અમથું કેં આ વાદળીઓને એડમીશન દેવાનું ?' દ્વારા કવિ કઈ બાબત તરફ સંકેત કરે છે ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
2. એ લોકો પહેલાં કાપડના તાકા ભરી રાખે છે,
પછી જ્યારે ઉઘાડો માણસ ફાટી જાય છે ત્યારે —
વાર વાર વેચે છે.
એ લોકો પહેલાં ધાન્યના કોથળા ભરી સીવી રાખે છે,
પછી જ્યારે માણસ સડી જાય ત્યારે —
કિલો કિલો વેચે છે.
એ લોકો પહેલાં ઔષધની શીશીઓ સંઘરી રાખે છે,
પછી જ્યારે માણસ ફૂટી જાય ત્યારે —
થોડો થોડો રેડે છે.
તે તે લોકો છે જ નહીં,
એ તો છે નોટો ને ખાઈ ઉછરતી ઉધઈ
બીજું એને ભાવતું નથી.
મારે કવિ થવું જ નથી.
મારે તો અસર કરનારી જંતુનાશક દવા થાઉં તો બસ !

— પ્રિયકાન્ત મણિયાર

પ્રશ્નો

1. કાપડના અને અનાજના વેપારીઓ પહેલાં અને પછી શું શું કરે છે ?
 2. ઔષધો કે દવાની બોટલો કોણ ક્યાં ભરી રાખે છે ? ક્યારે તેનો ઉપયોગ કરે છે ?
 3. વેપારી લોકોને કવિએ શી ઉપમા આપી છે ?
 4. કવિને શું થવું નથી ? શું થવું છે ? શા માટે ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
3. માણસ મરી જાય છે પછી —
થોડો દિવસ
શબ્દોની ઊડાઊડ
હોસ્પિટલની લોબીમાં ફરતાં સગાં-વહાલાં જેવી
ઠાલાં આશ્વાસનોની અવરજવર.
થોડા દિવસ
'ગીતા' ને 'ગરુડપુરાણ' ની હવા,
પછી બેંક-બેલેન્સની પૂછપરછ,
પછી
મરનારનાં પુરુષાર્થનાં
ગુણગાનની ભરતી અને ઓટ
રેશન કાર્ડમાંથી નામની બાદબાકી,
છેવટે રોજની જેમ સૂર્ય ઊગે છે,
અને કંકુની ડબી પર જાણે કે
શબની ચાદર ઢંકાઈ જાય છે.
કંકણોની પાંપણો ટપક્યાં કરે છે અને
મંગલસૂત્ર ઝૂંચ્યાં કરે છે !

— જયા મહેતા

પ્રશ્નો

1. માનવીના મૃત્યુ પછી શું શું થાય છે ? કવયિત્રીએ એની સરખામણી શેની સાથે કરી છે ?
 2. 'ગીતા' અને 'ગરુડપુરાણ' એ ધાર્મિક પ્રતીકો દ્વારા કવયિત્રી શાનું સૂચન કરે છે ?
 3. માનવીના મૃત્યુ પછી તેનાં ગુણગાનની શી સ્થિતિ થાય છે ?
 4. સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીનાં ક્યાં ત્રણ શૃંગાર-ચિહ્નોનો ઉલ્લેખ કાવ્યમાં થયો છે ? એ પંક્તિઓમાં ક્યો અલંકાર વપરાયો છે ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
4. દેશ તો આઝાદ થતાં થઈ ગયો, તે શું કર્યું ?
દેશ જો બરબાદ થતાં રહી ગયો
એ પુણ્ય આગળ આવીને કોનું રહ્યું ?
લાંચ-રુશવત, ઢીલ, સત્તાદોર, મામા-માસીના
કાળાં બજારો, મોંઘવારી : ના સીમા !
રોષથી સૌ દોષ ગોખ્યા, ગાળથી બીજાને પોંખ્યા
આળ પોતાનેય શિરે આવે ન, જો ! તે શું કર્યું ?
આપબળ ખર્ચ્યું પૂરણ ? જો, દેશના ભાગ્યમાં તે શું કર્યું ?

સ્વાતંત્ર્યની કિંમત ચૂકવવી હર પળે
સ્વાતંત્ર્યના ગઢ કાંગરા : કરવત ગળે.
ગાફેલ, થા હુશિયાર તું દિનરાત નિજ સૌભાગ્યને શું નિંદશે ?
શી સ્વર્ગ દુર્લભ મૃતિકાનો પુણ્યમય તું જ પિંડ છે.
હર એક હિંદી હિંદ છે, હર એક હિંદી હિંદની છે જિંદગી
હો હિંદ સુરભિત ફુલદલ અરવિંદ : એ સ્વાતંત્ર્ય-દિનની બંદગી.

— ઉમાશંકર જોષી

પ્રશ્નો

1. આઝાદી બાદ દેશની દશા કેવી થઈ ગઈ છે ?
2. કવિ પ્રત્યેક હિંદની ફરજ અંગે શું કહે છે ?
3. કવિ દેશવાસી પાસેથી કેવી અપેક્ષા રાખે છે ?
4. સ્વાતંત્ર્ય દિને કવિ કઈ પ્રાર્થના કરે છે ?
5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
5. કોણે કીધું ગરીબ છીએ ? કોણે કીધું રાંક ?
કાં ભૂલીજા, મન રે ભોળા, આપણા જુદા આંક,
થોડાક નથી સિક્કા પાસે, થોડીક નથી નોટ,
એમાં તે શું બગડી ગયું ? એમાં તે શી ખોટ ?
ઉપરવાળી બેંક બેઠી છે આપણી માલંમાલ
આજનું ખાણું આજ આપે ને કાલની વાતો કાલ,
ધૂળિયે મારગ, કેંક મળે જો આપણા જેવો સાથ,
સુખદુઃખોની વાર્તા કહેતાં બાથમાં ભીડી બાથ.
ખુલ્લાં ખેતર અડખે પડખે આવે નીલું આભ,
વચ્ચે નાનું ગામડું બેઠું, ક્યાં આવો છે લાભ ?
સોનાની તો સાંકડી ગલી, હેતુ ગણતું હેત,
દોઢિયા માટે દોડતાં એમાં જીવતાં જોને પ્રેત !
માનવી ભાળી અમથું અમથું આપણું ફોરે વ્હાલ ;
નોટને સિક્કા નાખ નદીમાં, ધૂળિયે મારગ ચાલ !

— મકરંદ દવે

પ્રશ્નો

1. કવિ પાસે શું નથી ? એની એમના પર શી અસર થાય છે ?
2. કવિ ધનપ્રેમી માણસ માટે શું કહે છે ?
3. ધૂળિયો મારગ કવિને કેમ ગમે છે ?
4. ઉપરવાળાની બેંક કઈ છે ? તે કેવી રીતે ઉપયોગી છે ?
5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
6. મને તારા અંગે મન મહીં હતો ખ્યાલ જ જુદો :
મને તો એવું કે કંઈ કંઈ હશે જો'તું તુજને !
હશે જોતાં તારે : સુઘડ ઘર, પરસાળ ફળિયું,
ફળી માંહે જૂલો, ઋતુ ઋતુ તણાં શાક નવલાં,
પછી તે વાડામાં, તુલસી લયતાં આંગણ મહીં
બગીચામાં બે થી ત્રણ જૂલતી આરામ પુરશી

પરે સ્નેહી મિત્રો, વિરલ જગ સાહિત્ય ઊભર્યા
કબાટો, દીવાલે પ્રકૃતિ-ચિત્રો, બુદ્ધ ઈસુને
મહાત્માનાં શિલ્પો, ત્રિપદી-સ્થિત પેલી કવયિત્રી !

પરંતુ જ્યારે મેં ઊલળી ઊલળી ભાષણ કર્યા
સભાઓમાં ત્યારે કહ્યું : ન કશું આમાંનું તુ ચહે,
ચહે, તું તો રોટી, વસતર, રહેઠાણ ફ--ક--ત,
અરે, તો-તો તારી જરૂરત ઘણી ઓછી, ભઈલા !
તને સરકારે તે અરપવી ત્રણેયે ચીજ ઘટે.

— દેવજી રા. મોઢા

પ્રશ્નો

1. કવિએ કોને ઉદ્દેશીને કાવ્ય લખ્યું છે ?
 2. કવિની કલ્પના પ્રમાણે માનવીને મોટે ભાગે શું શું જોઈતું હોય છે ?
 3. આ દેશના સામાન્ય માનવીને શું જોઈએ છે ?
 4. અંતે કવિને ક્યું સત્ય સમજાયું ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
7. મનુષ્ય ! આદેશ તને હતો શો ?
સોહામણું વિશ્વ સમાનતાનું, સત્યપ્રેમનું મંદિર એક મારું
કહેલું ચારું ચરવા મહાન.
તેં બુદ્ધિમાને મુજ શબ્દ માની ઊભી કરી મંદિર હારમાળા,
માંગલ્ય કે સ્નેહ મમત્વની ના, કઠોર ઈંટો જડ પથ્થરોની.
ન મંદિરોમાં તુજ, વિશ્વ આવ્યું, મારું, જગે મંદિર ના સમાવ્યું.
હવે વસું ક્યાં હું ? ન સ્થાન મારું બહાર કે અંદર હું ન જાણું !
વિશ્વાસઘાતી તું મનુષ્ય ! નીવડ્યો
સંદેશ સાચો મુજ તેં ન જીરવ્યો.

પ્રશ્નો

1. મનુષ્યને ઉદ્દેશીને આ કાવ્યમાં કોણ બોલી રહ્યું છે ?
 2. મનુષ્યને માટે ક્યું કટાક્ષયુક્ત વિશેષણ વપરાયું છે ?
 3. ઈશ્વરે મનુષ્યને શો આદેશ આપ્યો હતો ?
 4. મનુષ્યને ‘વિશ્વાસઘાતી’ શા માટે કહ્યો છે ?
 5. આ કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
8. પીઠી ચોળી લાડકડી !
ચૂંદડી ઓઢી લાડકડી !
ચૂંદડી ને ધબકારા ઢાંક્યા
ને કરમાં કર સોંપ્યા લાડકડી !
મીઠી આવો લાડકડી !
કેમ કહું જાઓ લાડકડી !
તું શાની સાપનો ભારો ?
- તું તુલસીનો ક્યારો લાડકડી !

ચરકડી ચાલી લાડકડી,
 રહેશે ના ઝાલી લાડકડી !
 આ છેરી શીમળાની છાયા :
 એવી તારી માયા લાડકડી !
 સોડમાં લીધાં લાડકડી !
 આંખભરી પીધાં લાડકડી !
 હીબકાંને હેયામાં રૂંધ્યાં
 ને પારકાં કીધાં લાડકડી !

— બાલમુકુંદ દવે

પ્રશ્નો

1. સાસરે વિદાય લેતી લાડકડીનું વર્ણન કરો ?
 2. લાડકી દીકરીને વિદાય આપતાં પિતાના મનમાં શા વિચારો આવે છે ?
 3. કવિ દીકરીની માયાને કોની સાથે સરખાવે છે ?
 4. ‘ચરકડી ચાલી લાડકડી’ દ્વારા કવિ શું કહેવા માગે છે ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
9. કોણ કહે છે :
 આ ધરતી પર ક્યાંય કશે ભગવાન નથી !
- કોણ કહે છે :
 આ અવનિ પર ઈશ્વરનાં ઓંધાણ નથી !
 રાત દિવસને સાંજ સવારે સદા નિયમસર આવે છે,
 સૂરજ-ચાંદો નિયમિત જગને તેજ થકી બહેલાવે છે.
- ચોમાસાના જલવર્ષા વસંત રૂપી તણી રાણી
 ટાઢ શિયાળે, તાપ ઉનાળે- ઋતુઓની કેવી લ્હાણી !
 જીવન કેરાં અમૃત જેવાં જળનાં મૂલ્ય અમૂલ્ય હો !
 ધરતીમાતા ધાન્ય ઉગારે એ ઉપકાર અમૂલ્ય હો !
- એકધારું ને અણ અટકતું અનંત આયોજન આવું,
 વિરાટને આંગણિયે જેણે નિત્ય નવું છે સરજાવ્યું,
 અંતર્યામી એ ઈશ્વરની આ સહુ ઓળખાણ નથી ?
 પાય પડું ના કહેશે કો’દી’ ક્યાંય અહીં ભગવાન નથી.

પ્રશ્નો

1. સૂરજ-ચંદ્ર ક્યું કાર્ય કરી રહ્યા છે ?
2. કવિ ઋતુઓની કઈ કઈ વિશેષતાઓ રજૂ કરે છે ?
3. મનુષ્યને મળતાં જળને કવિ કેવા ગણાવે છે ?
4. ઈશ્વરના આયોજનને કવિ કેવું કહે છે ?
5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

10. કાળની કેડીએ ઘડીક સંગ,
 રે ભાઈ, આપણો ઘડીક સંગ
 આતમને તોયે જનમોજનમ લાગી જશે એનો રંગ !
 ધરતી આંગણ માનવીના આ ઘડીક મિલનમેળા,
 વાટમાં વચ્ચે એક દી નકી આવશે વિદાયવેળા,
 તો કેમ કરીનેય કાળ ભૂલે ના એમ ભમીશું ભેળા !
 હૈયાનો હિમાળો ગાળી ગાળીને વહશું હેતની ગંગ !
 પગલે પગલે પાવક જાગે ત્યાં ઝરશું નેનની ઝારી,
 કંટક પથે સ્મિત વેરીને મ્હોરશું ફૂલની ક્યારી,
 એકબીજાને જીતશું, રે ભાઈ, જીતને જાશું હારી !
 ક્યાંય ન માય રે એટલો આજ તો ઉરને થાય ઉમંગ !

— નિરંજન ભગત

પ્રશ્નો

1. ‘આપણો સાથ ઘડીકનો જ છે’ એમ કવિ શા માટે કહે છે ?
 2. આ સંગ દરમિયાન કવિ શું વહાવવા માગે છે ?
 3. ‘નેનની ઝારી’ એટલે શું ? ‘પાવક જવાળા’ એટલે શું ?
 4. જીવનનો પથ કેવો છે ? આવા જીવન પથને કવિ કેવી રીતે સુંદર બનાવવા ઈચ્છે છે ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
11. હવે નગરમાં સવારે સવારે
 ફૂલ કરતાં તો વધુ
 બારી બારણાં ઊઘડે છે
 બાગમાં રોપેલા પેલા જંગલી છોડ પણ
 હાર બંધ ઊભા રહી જાય છે
 માળીની કાતરને સલામી દઈને.
 મોં-સૂઝણના મલકાટને અને
 સંધ્યાની નમણી લજજાને
 દીવાલ પર ટાંગેલા આડાઅવળા
 લીટાઓમાં અને રંગનાં ધાબાઓમાં
 છૂપાયેલો પિકાસો હસી કાઢે છે.
 ‘પ્રભુના પયગંબરો’ની ધૂળને
 ગળી ગયા છે આમ તેમ અથડાતા
 આસ્ફાલ્ટના અજગરો
 આ થોડાંક પંખીઓ પણ
 વનવાસે આવ્યાં હશે આ નગરમાં ?

— જયંત પાઠક

પ્રશ્નો

1. જંગલી છોડ પર માનવ સભ્યતાની શી અસર થઈ છે ?
2. ચિત્રકાર પિકાસો કોની મજાક ઉડાવે છે ? કઈ રીતે ?
3. પંખીઓને નગર જીવન કેવું લાગતું હશે ?
4. સવારે ઊઘડતા ફૂલોનું સ્થાન નગરમાં કોણે લીધું છે ? શા માટે ?
5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

12. આ બહું મોટું નગર

છે દિવસને રાતના જેવું કશું,
જાણ છે એની ફક્ત લોકોને બસ,
કોણ કોનું સાંભળે કહેવાય ના !
પણ બધા ઘડિયાળને ટકટકને વશ.

જોઈ સૂરજને હસે છે કુલરો,
અહીં ઋતુને સ્વિચમાં જીવવું પડે,
ટાઈપ થયેલા પત્ર જેવા માણસો,
સ્મૃતિનું પૃથક્કરણ કરવું પડે.

મૂંગા મૂંગા માણસો ચાલ્યા કરે
હાથ પોલીસનો સતત હાલ્યા કરે.
લાલ - લીલી બત્તી પર સહુની નજર
સિગ્નલોના શ્વાસથી જીવતું નગર
હા, બહુ સાંભળજો, આ ભીડમાં,
કોઈનો ધક્કો જરી વાગે નહિં,
આંખ ઢાળી ચાલતા સજ્જન તણી
આંગળીઓ ભૂલથી જાગે નહીં,
આ બહું મોટું નગર !

પ્રશ્નો

1. ‘બધા ઘડિયાળની ટકટકને વશ’ એમ કવિ શા માટે કહે છે ?
2. કવિએ નગરને કેવું નગર કહ્યું છે ?
3. ‘ઋતુને સ્વીચમાં જીવવું પડે’ પંક્તિમાં રહેતી શહેરી જીવનની કૃત્રિમતા સ્પષ્ટ કરો.
4. છેલ્લી ચાર પંક્તિઓમાં કવિ શી ચેતવણી આપે છે ?
5. આ કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

13. ‘મને શું ના લેશો ? કુસુમ કગર્યું ધૂળે કર થકી

ઉવેખી નાખ્યું મેં - મુજ કર વિશે શુદ્ધ કુસુમો
ચૂંટેલા વૃક્ષેથી લઈ કદમ જ્યાં માંડું ઉચર્યું :
‘મને.....શું.....’ મેં તે ઊંચકી ધૂળ ખંખેરી ત્યહી રે.

વહી ધૂલી ઊઠી : ‘પ્રભુચરણનો સ્પર્શ કરવા
અભાગી હું એવી ? કવણ મુજનો દોષ અસહ ?

અને ધૂળે રંગ્યું કુસુમ ઊંચકી ધૂલિસભર
પળું ત્યાં પાસેના કણકણી ઊઠ્યા કંકર કઈ :
‘ગુનેગાર શી છે ? પથર બનિયા તે જ - અમની ?’

અને એ ધૂળાળા કંઈક કર હું કંકર લઈ
પળ્યો, ત્યારે ઊભાં પથ ઊભય પાર્શ્વ સહુય તે
રહ્યાં ડોળાં ફાડી દુખિત હૃદયે જીવ - અજીવ.

અને મારી બાથે બલ ન રહ્યું ત્યારે હું કગર્યો ;
હવે તો લૈ લે આ અખિલ જગ : એ માર્ગ જ રહ્યો.

— ‘સુંદરમ્’

પ્રશ્નો

1. ધૂળમાં પડેલું ફૂલ કવિને શું કહે છે ?
 2. ફૂલ ઉપરાંત બીજા ક્યા પદાર્થો કવિને પ્રાર્થના કરે છે ?
 3. જમીન પરના કાંકરા કવિને ક્યા શબ્દોમાં આજીજી કરે છે ?
 4. આખરે કવિ પ્રભુને શી પ્રાર્થના કરે છે ?
 5. કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
14. રચો રચો ગગનચુંબી મંદિરો,
ઊંચા ચણો મ્હેલ, ચણો મિનારા,
મઢો સ્ફટિકો, લટકાવો જુમ્મરો,
રંગો ઉડાવો જળના ફુવારા !
- રચો રચો ચંદન વાટિકાઓ,
રચો રચો કંચન સ્તંભમાળા !
- ઊંચા ચણાનો નવરંગ ઘુમ્મટો
રચો ભલે ! અંતરુંધતી શિલા
એ કેમ ભાવિ બહુ કાળ સાંખશે ?
- દરિદ્રની એ ઉપહાસ લીલા
સંકેલવા ફોટિક જીભ ફેલતો
ભૂખ્યા જનોની જઠરાગ્નિ જાગશે
ખંડેરથી ભસ્મકણી ? લાધશે.

— ઉમાશંકર જોષી

પ્રશ્નો

1. આ કાવ્ય કોને ઉદ્દેશીને લખાયું છે ?
 2. કવિ શું રચવાનું કહે છે ?
 3. કવિ ક્યા ‘જઠરાગ્નિ’ની વાત કરે છે ? તે જાગૃત થતાં શું થવાની કવિ કલ્પના કરે છે ?
 4. કવિના આકોશ સાથે વર્તમાન પ્રવાહોને સરખાવો.
 5. આ કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
15. આ છેલ્લી યાચના આપ પાસે
મારા ઊંડા છેક અંતસ્તલેથી
છેદી નાખો ક્ષીણતા સર્વ મારી
પૂરા જોરે ખડ્ગ ઝીંકી, પ્રભુજી !
- સુખોનેય જીરવી જાણવાની
શક્તિ દેજો દુઃખમાં એહવી કે
દુઃખો મારાં શાંત મોંએ હસીને
પોતે પોતાની જ પામે ઉપેક્ષા,
શક્તિ દેજો ભક્તિની નાથ એવી,
જેણે મારા કર્મ સાફલ્ય પામે,
જેણે મારા દુન્યવી સ્નેહ પ્રેમ
મ્હેંકી ઊઠે પુણ્યનાં પોયણાં શ્યાં
કંગાલોને જ્ઞાનહીણાં કરું ના,

જાલિમોને પાપ ઝૂકી પડું ના,
 ઊંચે માથે ક્ષુદ્રતાની વચાળે
 ચાલું એવી શક્તિ આપો, પ્રભુજી !
 શક્તિ દેજો-આપને પાપ નામી
 પોતાને હું સ્થિર રાખું સદૈવ.

— ઝવેરચંદ મેઘાણી

પ્રશ્નો

1. કવિ ક્ષીણતાને કેવી રીતે છેદી નાખવાનું કહે છે ?
2. કવિ પ્રભુ પાસે દુઃખમાં કેવી શક્તિ માગે છે ? શા માટે ?
3. કવિ ભક્તિની શક્તિ શા માટે માગે છે ?
4. કંગાલો અને જાલિમો સાથે કવિ કેવી રીતે વર્તવા ઇચ્છે છે ?
5. આ કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

16. માતા અમારી પૃથ્વી, અમે છીએ
 સંતાન એનાં, ત્રણ ભાઈ-ભાંડુ.

આ સૌથી નાનું તરુ, માતથી એ
 ક્ષણેય છૂટું પડતું ન, જાણે
 હજી વધેરી નહિ નાળ એની !

ને, અન્ય તે આ પશુડું હજી એ.
 ચાલે ચતુષ્પાદ, ને ચાલતાં શીખ્યું.

ટટાર બે પાયથી, (મારી જેમ)
 ભાખોડિયા ભેર ફેર ધરા બધી.

ને સૌથી મોટો હું, મનુષ્ય નામે
 ઊડી રહું આભ તણા ઊંડાણે
 હું આભનો તાગ ચહું જ લેવા.

ખૂંદી રહીએ બસ નિત્ય ખોળલો
 માતા તણો, મૂર્તિ ક્ષમા તણી જ
 મૂંગી મૂંગી પ્રેમ ભરી નિહાળતી
 લીલા અમારી ત્રણ ભાઈ-ભાંડુની.

પ્રશ્નો

1. કાવ્યમાં ત્રણ ત્રણને ભાઈ-ભાંડુ કહેવામાં આવ્યા છે ?
2. વૃક્ષને શા માટે સૌથી નાનું કહ્યું છે ?
3. કવિએ મનુષ્યને સૌથી મોટો ભાંડુ શાથી કહ્યો છે ?
4. માતાને કવિએ કેવી કહી છે ?
5. આ કાવ્યને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

ગદ્યાર્થગ્રહણ

17. આદર્શ ગામમાં ખેડૂતના આંગણમાં પાણીનો છંટકાવ કરેલો હોય અને તેમની સ્ત્રીઓએ ત્યાં ગુલાબના છોડ વાવેલા હોય. આજે તો આંગણમાં બાળકોને પાવખાને બેસાડે છે. આદર્શ ગામના ખેડૂતોના બાળકો કેવાં સુંદર હોય ! એમનાં આંખ, નાક, મોં પર મેલ વળગ્યો ન હોય, એમના ગામની આરપાર એવું મોતી ચમકતું દેખાય કે જાણે ગુલાબનું ફૂલ ! પણ ખેડૂતની સ્ત્રીએ જિંદગીમાં ગુલાબનું ફૂલ જોયું હોય ત્યારે એના બાળકો તેને ઉછેરતાં આવડે ને ! તેણે તો બિચારીએ માત્ર છાણ ચૂંથી જાણ્યું છે અને બાળક ઉછેરતાં ક્યાં આવડે છે ? તે તો બાળકને અફીણની ગોળી ગલાવીને, કાં તો ટપલું મારીને, કાં તો ઘોડિયામાં ઢબુડાવીને મૂંગું કરે છે, અને વૈતરું કર્યા કરે છે. આ રીતે કંઈક ખેડૂતના ઘરમાં દેવ ઉત્પન્ન થાય ?

— સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ

પ્રશ્નો :

1. આદર્શ ગામમાં ખેડૂતોનાં આંગણાં કેવા હોય છે ?
 2. આદર્શ ગામના ખેડૂતના બાળકો કેવાં હોય છે ?
 3. ખેડૂતની સ્ત્રીને બાળક ઉછેરતાં કેમ નથી આવડતું ?
 4. ખેડૂતની સ્ત્રી બાળકને કેવી રીતે ઉછેરે છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
- 18 જેમ સાડીના શણગાર માટે કિનાર અને પાલવ હોય છે તેમ જીવનના આનંદ માટે સાહિત્ય, સંગીત અને કલા હોય છે; એવી માન્યતા દુનિયામાં બધે છે. કિનાર કે પાલવ વિના સાડી બની શકતી નથી, અને કિનાર તથા પાલવ એ સાડી જેવી લાગે છે. તે જ પ્રમાણે સાહિત્ય, સંગીત અને કલા વિનાનું જીવન શક્ય હોવા છતાં આપણે એને જીવનનું નામ નહીં આપીએ. કિનાર અને પાલવ એ સાડીનો આકર્ષક ભાગ છે, પણ મુખ્ય ભાગ નથી. એકલી કિનાર અને એકલો પાલવ કોઈ ઓઢી ન શકે. સાડી છે તે માટે કિનાર અને પાલવનું મહત્ત્વ છે. સાડીથી એ કૃતાર્થ થાય છે. કલા પણ જીવનના શણગાર તરીકે જ શોભે અને કૃતાર્થ થાય છે. સાહિત્ય, સંગીત અને કલા એ ત્રણેય એકબીજાના પરમ મિત્ર છે, એક કુટુંબી છે. એમના પરસ્પર સહકારથી જીવન પરમ રમણીય અને સુવાસિત છે.

— કાકાસાહેબ કાલેલકર

પ્રશ્નો

1. સાડીના શણગાર માટે શું હોય છે ? તેને માટે લેખક શું કહે છે ?
 2. જીવનના આનંદ માટે શું જરૂરી છે ?
 3. કલા જીવનમાં કઈ રીતે શોભે છે ?
 4. જીવન રમણીય અને સુવાસિત કઈ રીતે બની શકે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
19. લોકો મારું કામ જુએ કે ન જુએ, તેની કદર કરે કે ન કરે. મને શાબાશી આપે કે ન આપે, તોય હું સંપૂર્ણ નિષ્ઠાથી અને મારી શક્તિના ઉચ્ચતમ ધોરણ મુજબ મારું એ કામ કરતો રહીશ. પરીક્ષા હોય કે ન હોય તોય હું સરખી રીતે વાંચીશ, કસોટીના ગુણ છેલ્લા પરિણામ માટે ગણાય કે ન ગણાય તોય હું સરખી કાળજીથી લખીશ. ક્રિકેટમેચ ટ્રોફી માટેની હોય કે ખાલી મૈત્રીરમત હોય તોય હું સરખા, ઉત્સાહથી રમીશ. સ્થૂળ વળતરની આશા નહીં, પણ મારા લાયક કામ કર્યાનો સંતોષ એ મારું પ્રેરક બળ હશે. મનના આ વલણને કલાકારો ‘કલા ખાતર કલા’ દાર્શનિકો કર્ત્વ્ય બુદ્ધિ અને ધર્મગુરુએ નિષ્કામ કર્મ કહે છે. પણ છે તો જુદી જુદી પરિભાષામાં એક જ સિદ્ધાંતના ભાષાંતર. કામને અર્થે જ કરેલું, ઉત્તમ કોટિનું કામ પૂજામાં દેવમૂર્તિને ચોખા ચડાવાય છે. ચોખાના દાણા અક્ષત હોવા ઘટે. એ સારા દાણા ભેગો એક તૂટેલો દાણો હોય તો ‘ચાલશે’ એમ માને તે સાચો જીવનપૂજારી નથી.

— ફાધર વાલેસ

પ્રશ્નો

1. લેખક પોતાનું કામ કઈ રીતે કરવાનું કહે છે ?
 2. લેખકનું પ્રેરકબળ કયું છે ? આને કલાકારો, દાર્શનિકો અને ધર્મગુરુઓ શું કહે છે ?
 3. સાચો પૂજારી દેવમૂર્તિને કેવા ચોખ્ખા ચડાવે છે ?
 4. જીવનને શાની ઉપમા આપી છે ? સાચો જીવનપૂજારી કઈ રીતે પૂજા કરે છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
20. ભારતની ખરી દુર્બળતા તેની ગરીબાઈમાં નથી. ગરીબાઈને તો આપણે જીરવી શકીશું, પણ ભારતની સૌથી કમજોર કડી છે ધર્મઝનૂન. ઘાત-પ્રતિઘાતના રૂપમાં તેનો પડઘો વધતો જઈ રહ્યો છે, કારણ કે ધર્મઝનૂનનો મોટો ઢગલો તો અંતે પૂરા વળતર સાથે મતપેટીઓ છલકાવી દેવાની પ્રચંડ શક્તિ ધરાવતો થયો છે. આપણે એવી પરિસ્થિતિનું નિર્માણ કરી ચૂક્યા છીએ કે પૂરી ધર્મ-નિરપેક્ષતા, પૂરી કોમ-નિરપેક્ષતા કે પૂરી નોકરી નિરપેક્ષતાથી ઉચ્ચ અને મહાન આદર્શો સાથે ચૂંટણી લડી શકીએ તેમ નથી. જેમ યુદ્ધમાં બધું જ કર્તવ્ય બની જાય છે. તેમ ચૂંટણીમાં બધું જ આચરી શકાતું હોય છે. ચૂંટણીનો દોર મોટા ભાગે એવા લોકોના હાથમાં ચાલ્યો જતો હોય છે, જે ચોખ્ખા હાથના ના કહેવાય. ધર્મઝનૂન, કોમવાદ, ભ્રષ્ટાચાર, નોકરીવાદ અને અસામાજિકતા વગેરે મળીને નિશ્ચિત પરિણામ લાવતાં હોય છે. અનિષ્ટોનો પ્રભાવ તથા શક્તિ એટલાં વધી ગયાં છે કે ઈષ્ટ તત્ત્વો બીચારાં બની ગયાં છે.

— સ્વામી સચ્ચિદાનંદજી

પ્રશ્નો :

1. ભારતની સૌથી કમજોર કડી કઈ છે ?
 2. ચૂંટણીનો દોર કેવા લોકોના હાથમાં હોય છે ?
 3. આપણે કેવી પરિસ્થિતિનું નિર્માણ કર્યું છે ?
 4. ઈષ્ટ તત્ત્વો બિચારાં કેમ બની ગયા છે ?
 5. ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
21. વૃક્ષો અન્યના સુખને માટે છાંયો આપે છે. પોતે તાપમાં તપીને અને અસહ્ય ગરમીને વેઠીને બીજો પોતાના ફળ આપે છે. પરોપકારી મનુષ્યો એવા જ હોય છે. જો આ નાશવત કાયાનો ઉપયોગ પરોપકારાર્થે ન થવાનો હોય તો તેની ઉપયોગિતા શી ? સુખડ જેમ વધારે ઘસાય તેમ વધારે સુવાસ આપે. શેરડી જેમ વધારે પિલાય તેમ વધારે રસ આપે. સોનું જેમ વધારે તપે તેમ વધારે ચળકાટ ધારણ કરે. ઉદાર મનુષ્યો પ્રાણાન્તે પણ પોતાના સદ્ગુણો ત્યજતા નથી. જગત તેમની સ્તુતિ કરે કે ન કરે, તેઓ શ્રીમંત હોય કે ગરીબ હોય તેઓ અલ્પાયુ હોય કે દીર્ઘાયુ હોય, તેઓ ગમે તે સ્થિતિમાં હોય, પરંતુ તેઓ પોતાના માર્ગમાંથી ચલિત થતા નથી. જે બીજાના માટે જીવતો નથી તેનું જીવન નિરર્થક છે. જીવવા ખાતર જીવવું એ તો કાગડા-કૂતરાનું જીવન છે. જેઓ સૃષ્ટિના કલ્યાણમાં પ્રાણ પાથરે છે તેઓ પોતાનું જીવન સાર્થક કરે છે.

— પં. સુખલાલજી

પ્રશ્નો :

1. પરોપકારી મનુષ્યો કોના જેવા હોય છે ? કેવી રીતે ?
 2. ‘કાગડા-કૂતરાનું જીવન’ કોને કહેવાય છે ?
 3. ઉદાર મનુષ્યોની કઈ બે વિશેષતાઓ અહીં દર્શાવવામાં આવી છે ?
 4. કોનું જીવન નિરર્થક છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
22. એકાગ્રતાની શક્તિ જેમ વધુ ને વધુ કેળવાતી જશે, તેમ વધુ ને વધુ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થતી જશે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિનો આ જ માત્ર ઉપાય છે. બૂટ-પોલિશવાળો પણ જેટલો એકાગ્ર થશે તેટલો તે જોડાંને વધારે ચમકવાળાં બનાવશે, એ જ રીતે એકાગ્રતાને લીધે રસોઈયો વધુ સારી રસોઈ બનાવશે. ધન મેળવવામાં, ઈશ્વરની આરાધના કરવામાં કે અન્ય કોઈ

કાર્ય બજાવવામાં એકાગ્રતાની શક્તિ જેટલી વધારે, તેટલું કાર્ય વધારે સારું થશે. માનવીની શક્તિઓને એકાગ્ર કર્યા સિવાય આ જગતમાંનું બધું જ્ઞાન ક્યાં મેળવાયું છે ? આપણે એનાં દ્વાર કેમ ખખડાવવાં તે જાણીએ, યોગ્ય પ્રહાર કેવી રીતે કરવો તે પિછાનીએ તો જગત તેનાં રહસ્યો આપણી સમક્ષ ખુલ્લાં કરવા તૈયાર થાય છે. એકાગ્રતામાંથી આ પ્રકારનું બળ અને શક્તિ આવે છે.

પ્રશ્નો

1. જ્ઞાનપ્રાપ્તિનો એકમાત્ર ઉપાય કયો છે ?
 2. બૂટ-પોલિશવાળો અને રસોઈયો વધુ સારું કામ ક્યારે કરી શકશે ?
 3. કાર્ય વધારે સારું શેનાથી થશે ?
 4. કઈ રીતે જગત તેનાં રહસ્યો આપણી સમક્ષ ખુલ્લાં કરવા તૈયાર છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
23. તેવી જ રીતે પેલો સૂર્ય જુઓ. તેનું દર્શન તે ખુદ પરમાત્માનું દર્શન છે. તે નાના પ્રકારનાં ચિત્રો આકાશમાં દોરે છે. મહિનાના મહિના સુધી પીંછીઓ મારી મારીને ચિતારાઓ સૂર્યોદયનાં ચિત્રો ખેંચે છે. પણ સવારમાં વહેલા ઊઠીને પરમેશ્વરની એ કળા એક વાર જુઓ તો ખરા. એ દિવ્ય કળાને, એ અનંત સૌંદર્યને કોઈ ઉપમા સરખી આપી શકશો કે ? પણ જોવું છે કોને ? ત્યાં પેલો સુંદર ભગવાન ઊભો છે અને આ અહીં ઓઢવાનું હજી વધારે ને વધારે શરીર પર ખેંચીને ઊંઘવા માડ્યો છે ! પેલો સૂર્ય કહે છે કે, “અરે એદી, ઊંઘણશી, તું સૂવા તાકશે તો પણ હું તને ઊઠાડ્યા વગર રહેવાનો નથી”. એમ કહીને પોતાનાં હુંફાળા કિરણો બારીના સળિયામાંથી અંદર મોકલી તે પેલા આળસુને ઉઠાડે છે... આ મિત્ર લોકોને હાક મારે છે, તેમને કામ કરવાને પ્રેરે છે. તેણે સ્વર્ગ અને પૃથ્વીને ધારણ કરેલાં છે. ખરેખર એ સૂર્ય જીવનનો આધાર છે. તેનામાં પરમાત્મા જુઓ.

— વિનાબા ભાવે

પ્રશ્નો

1. સૂર્યનું દર્શન એ કોનું દર્શન છે ?
 2. સૂર્ય આકાશમાં કેવાં ચિત્રો દોરે છે ?
 3. સૂર્ય આળસુને કેવી રીતે ઉઠાડે છે ?
 4. સૂર્ય કોને ધારણ કર્યો છે ? તે કોનો આધાર છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
24. જે અનુભૂતિમાં કોઈ દિવસ તારો આત્મા મગ્ન થઈ ગયો હતો, તેની સ્મૃતિ પ્રત્યે તારામાં અશ્રદ્ધા જગાડવાની મારી ઈચ્છા સુદ્ધાં નથી. અહંકારના જે બંધનથી આપણે પોતાના નાના વાડામાં પુરાઈ રહીને સંસારની એકેએક તુચ્છ વસ્તુને મોટી માની લઈએ છીએ, તેમાંથી તને જે મુક્તિ આપી શકે તે જ તારે માટે શ્રેયકર છે. ઘણી વાર આપણે સંસારથી દૂર ભાગી જઈને પોતાને ભોળવીએ છીએ કે મુક્તિ મળી ગઈ છે. એવી ભૂલન કરીએ એ જ સારું. સાંસારિક મુક્તિ મળ્યાનો પુરાવો સંસારમાં જ હોઈ શકે.

— રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

પ્રશ્નો

1. કઈ સ્મૃતિ પ્રત્યે અશ્રદ્ધા જગાડવાની લેખકની ઈચ્છા નથી ?
2. માણસ કયા વાડામાં પુરાઈને સંસારની તુચ્છ વસ્તુને મોટી માની લે છે ?
3. સંસારથી દૂર ભાગી જઈને માણસ શું માની લેવાની ભૂલ કરે છે ?
4. સાંસારિક મુક્તિ મળ્યાનો પુરાવો ક્યાં હોઈ શકે ?
5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

25. જે કથાઓ હજારો તથા લાખો માણસોને સંભળાવવામાં આવે છે, તેમાં આદિથી અંત સુધી શાપ અને આશીર્વાદની કથાઓ છે. યજ્ઞથી પુત્રો થયા કે આશીર્વાદથી સંતાન થયું અને શાપ લાગવાથી ન થયું કે મરી ગયું : આવી અસંખ્ય કથાઓ પ્રજા સાંભળે છે અને તેને પૂર્ણ સત્ય માની લે છે. પછી પોતાના જીવનના પ્રત્યેક લાભને કોઈનો આશીર્વાદ સમજે છે તથા પ્રત્યેક નુકસાનને કોઈનો શાપ સમજે છે. ધાર્મિક પુરુષો પણ સતત આવી શાપ-આશીર્વાદની કથાઓ સંભળાવીને પોતાને મહાપુરુષ બનાવી શકે છે. અનુયાયીવર્ગ એવો શ્રદ્ધાના અતિરેકવાળો નિર્મિત કરાય છે કે પરીક્ષા, લગ્ન, સંતાન, વ્યાપાર, ચૂંટણીવિજય વગેરે પ્રત્યેક નાનીમોટી ઘટનાઓ પોતાના માનેલા ધર્મપુરુષના આશીર્વાદથી જ થાય છે તેવું દૃઢ રીતે એ માનતો હોય છે. આવા લોકોની સામે પડનારા બુદ્ધિજીવીઓ, ધર્મસુધારકો કે સાચા ધર્મપુરુષોનો પ્રભાવ ઘણો ઓછો રહે છે, કારણ કે પ્રજાને મુખ્યતઃ બુદ્ધિદ્રોહી બનાવાઈ છે.

— સ્વામી સચ્ચિદાનંદ

પ્રશ્નો

1. ધાર્મિક કથાઓના અતિરેકથી પ્રજામાનસ પર કેવી વિપરિત અસરો જોવા મળે છે ?
 2. ધાર્મિક પુરુષો પોતાને કઈ રીતે મહાન બનાવે છે ?
 3. ધાર્મિક પુરુષો કેવો અનુયાયી વર્ગ તૈયાર કરે છે ?
 4. આવા લોકોની સામે પડનારા લોકોનો પ્રભાવ કેમ ઓછો રહે છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
26. અભ્યાસનું મહત્ત્વ આપણા દેશમાં બહુ લાંબા કાળથી સમજાયેલું છે. પણ અભ્યાસ સાથે બીજી કેટલીક બાબતો પર ધ્યાન ગયું નથી. અભ્યાસ વિના સંસ્કાર દૃઢ થતા નથી એ જણાયું એટલે ગમે તે રીતે આપણે અભ્યાસ કરાવવા મથીએ છીએ. દરેક ક્રિયા ત્રણ રીતે કરી શકાય છે : ભયથી, લાલચથી કે પ્રેમથી. ભયથી અને લાલચથી પણ સંસ્કાર પાડી શકાય છે. એમાં અભ્યાસ કરનારની વિવેકબુદ્ધિને ખીલવવી નથી પડતી. સરકસના મેનેજરો જનાવરોને ભયથી જ કેળવે છે. શાળામાં શિક્ષકો પણ એ જ રીત અજમાવે છે. ઘણા ધર્મગુરુઓ પણ ભય કે આશા બતાવીને સારી ટેવો પાડવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પણ આ રીતે પાડેલી ટેવોમાંથી જ્યારે વિશ્વાસ ઊઠી જાય, ત્યારે સૈકાની ટેવો પણ થોડા જ સમયમાં નાશ પામે છે.

— કિશોરીલાલ મશરૂવાળા

પ્રશ્નો

1. આપણે અભ્યાસનું મહત્ત્વ શા માટે સ્વીકારીએ છીએ ?
 2. દરેક ક્રિયા કઈ ત્રણ રીતે કરી શકાય છે ?
 3. કઈ રીતોમાં અભ્યાસ કરનારની વિવેકબુદ્ધિને ખીલવવી નથી પડતી ?
 4. ભયથી કે લાલચથી પડેલી ટેવો ક્યારે નાશ પામે છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
27. જીભને આપણે ‘લૂલી’નું અભિમાન આપ્યું છે. પણ એ લૂલી હશે તો યે ઈશ્વરકૃપા પોમલા પંગુના જેવી હશે. — આખો ગિરિ, ઓળંગી શકે એવી. જગતમાં જે કંઈ થાય છે — સારું નરસું, આનંદકંકાસ, આત્મશ્લાધા, ખુશામદ, વિવાહને વરસી માંદગી ને તંદુરસ્ત તે સર્વ મોટે ભાગે જીભને લીને જ થાય છે. સિદ્ધાંત તરીકે જીભ પર અંકુશ રાખવાની શક્તિ મનુષ્યમાં છે, પણ ખરી રીતે જોતાં જીભની સત્તા હોય એ દબાઈ જાય છે, પણ વસ્તુતઃ એ સ્ત્રીનો ગુલામ હોય તેમ વર્તે છે. એ જ રીતે જીભના એ તાબામાં રહે છે. એની તંદુરસ્તી, એની નીતિ, એનો વિવેક, એનો ધર્મ, એનું આખું જીવન એની જીભને આધારે જ વિકસે છે કે વણસે છે. મનુષ્ય એટલે જ જીભ.

— જયોતીન્દ્ર દવે

પ્રશ્નો :

1. જીભને આપણે શેનું અભિમાન આપ્યું છે ?
2. જીભને લઈને જગતમાં શું શું થાય છે ?
3. મનુષ્યમાં કઈ શક્તિ છે ?
4. શેની રૂએ પુરુષ સ્ત્રીનો સ્વામી છે ?
5. ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

28. પ્રાર્થનાનું ઉદ્ગમસ્થાન હૃદય છે. હૃદયરૂપી ગંગોત્રીમાંથી નીકળેલું પ્રાર્થનાનું ઝરણું આત્માના વિરાટ સાગરમાં ભળી જાય તો એ મનુષ્યને આત્મિક સુખ આપનારું નીવડે છે. ‘પરમ સમીપે’માં કુન્દનિકા કાપડિયાએ પ્રાર્થનાને સુંદર ચિત્રો અને શબ્દો વડે પારિભાષિત કરી છે — ‘પૃથ્વી કેરા ગર્ભમાંથી પ્રગટતી... પ્રકાશ ભણી જતી, ઝંખના — એ પ્રાર્થના.’ પ્રાર્થના તો પરમ તત્ત્વની સાથે, પરમેશ્વરની સાથે અનુસંધાન સાધી આપે છે. ભગવાન સુંદર છે; પણ ભગવાનને પોતાનામાં ઝીલી શકે એ હૃદય વધારે સુંદર છે. પ્રાર્થના તો હૃદયની સુંદરતા છે. મેક્સમૂલર કહે છે, ‘પ્રાર્થનાથી ઈશ્વરનું હૃદય બદલાતું નથી, પણ પ્રાર્થના કરનારનું હૃદય જરૂર બદલાય છે.’

— હર્ષદ શાહ

પ્રશ્નો :

1. પ્રાર્થનાનું ઉદ્ગમસ્થાન કયું છે ?
2. મનુષ્યના જીવનમાં પ્રાર્થનાનું મહત્ત્વ સમજાવો.
3. કુન્દનિકા કાપડિયાએ તેમના કયા પુસ્તકમાં કઈ રીતે પ્રાર્થનાને પારિભાષિત કરી છે ?
4. પ્રાર્થના વિશે મેક્સમૂલરના વિચારો જણાવો.
5. ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

29. સ્વામી રામદાસ રામાયણ લખતાને લખાતું જાય તેમ તેમ શિષ્યોને વાંચી સંભળાવતા. મારુતિ પણ તે સાંભળવાને ગુપ્તરૂપે આવીને બેસતા. સમર્થે લખ્યું કે, ‘મારુતિ અશોક વનમાં ગયો. ત્યાં તેણે ધોળાં ફૂલ જોયા.’ એ સાંભળતાવેંત મારુતિએ છતા (પ્રગટ) થઈને કહ્યું : ‘મેં ધોળાં ફૂલો જરા પણ જોયા નથી. મેં જોયેલા તે ફૂલ લાલ હતાં. તમે ખોટું લખ્યું છે તે સુધારો.’ સમર્થે કહ્યું, ‘મેં લખ્યું છે તે બરાબર છે. તેં ધોળાં ફૂલ જ જોયાં હતાં.’ મારુતિએ કહ્યું, ‘હું જાતે ત્યાં જનારો ને હું કહું તે ખોટું ?’ છેવટે તકરાર રાજા રામની પાસે પહોંચી. રામચંદ્રે કહ્યું : ‘ફૂલ ધોળાં જ હતાં, પણ મારુતિની આંખ તે વખતે કોધથી લાલચોળ થઈ ગઈ હતી. તેથી તે ધોળાં સફેદ ફૂલો તેને લાલ લાલ દેખાયા.’ આ મીઠી વાર્તાનો સાર એટલો કે દુનિયા તરફ જોવાની આપણી દષ્ટિ જેવી હશે તેવી દુનિયા આપણને દેખાશે.

પ્રશ્નો :

1. મારુતિ એ જે ફૂલો જોયાં હતાં તેનો રંગ કેવો હતો ?
2. મારુતિને એ ફૂલોનો રંગ કેવો લાગ્યો ?
3. મારુતિ પોતાની વાત સાચી હોવા અંગે કઈ દલીલ કરે છે ?
4. મારુતિને તે ફૂલો લાલ દેખાવા અંગે કોણે કયું કારણ આપ્યું ?
5. ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

30. વસ્તુ નાની કે મોટી એ પ્રશ્ન નથી. તેમાં તમારું હૃદય છે કે નહીં તે પ્રશ્ન છે. ખેડૂતોની એક કહેવત છે કે “ઓલી પેર પળ ખોલી પેર.” ખેતરમાં જે દાણા ઓરવાના હોય તે ઊંડા ઓરવા જોઈએ અને ત્યાં ભેજ પણ જોઈએ. તો જ અંકુર ફૂટશે. તેમાં હૃદયની આર્દ્રતા હોવી જોઈએ. આપણે દક્ષિણા આપીએ છીએ. એનો શો હેતુ છે ? તે દક્ષિણા પાઈ કે પૈસાની હશે, પરંતુ હૃદયની આર્દ્રતા-હૃદયનો સ્નેહ તેમાં હશે તો તે પૈસો કુબેરની સંપત્તિ કરતાં પણ વધારે મૂલ્યવાન છે. પોતાના નામનો પથ્થર મારવાને માટે લાખો રૂપિયાનાં દાન કરે છે, તેને શું ચાટવાનું ? તેનાં કરતાં

ભક્તિપ્રેમથી ભરાયેલા અંતઃકરણે આપેલો પૈસો વધુ મહાન છે. ભીમ અહીંતહીં કેટલુંય જમ્યો હોય તો પણ કુંતામાના હાથનો એક કોળિયો ! તેમાં અમૃતનો સાગર ભરેલો છે. માએ ચાર લીટીનો પત્ર લખ્યો હોય અને બીજા કોઈએ અડધો શેર વજનનો નિબંધ લખીને મોકલ્યો હોય તો પણ માતાની તે ચાર લીટીઓ વધારે વજનદાર છે.

— સાને ગુરુજી

પ્રશ્નો

1. મરાઠી ખેડૂતોમાં કઈ કહેવત છે ? આ કહેવતનો અર્થ સમજાવો.
 2. દક્ષિણાનું મૂલ્ય ક્યારે વધી જાય છે ?
 3. કુંતામાતાના હાથના કોળિયામાં શું રહેલું છે ?
 4. માતાના પત્રને વજનદાર કેમ કહ્યો છે ?
 5. આ ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.
31. વ્યક્તિમાં શક્તિ હોય પણ એ શક્તિ ખીલવવાનો અભ્યાસ ન હોય જ્ઞાન ન હોય તો એ શક્તિ ઉપકારક થતી નથી. એ શક્તિ ખીલવવી હોય પણ એને સમાજહિતમાં જોતરવાની ભાવનાશક્તિ ન હોય તો પણ એ ઉપકારક બનતી નથી. અર્જુનમાં કર્મ, જ્ઞાન અને ભક્તિનો સમન્વય થયો છે. એટલે નમ્રતાનો ગુણ ખીલેલો છે. યુધિષ્ઠિર આદર્શમૂર્તિ હોઈ આપણા વંદનીય લાગે છે. ભીમ વાસ્તવિક મૂર્તિ હોય એને વખાણીએ તોય એની અને આપણી વચ્ચે અંતર હોય તેમ લાગે છે. જ્યારે અર્જુનમાં આદર્શ અને વ્યવહારના મધ્ય માર્ગનું સંયોજન થયું હોઈ તેના ઉપર વારી જઈએ છીએ. તે આપણને પ્રેરણા આપે એવો ઊંચો હોવા છતાં તેને સ્થાને પહોંચી શકીએ તેવું બળ પણ આપે છે. આથી તે મહાભારતનો-સમાજનો-સંસારનો વીરનાયક છે. એ કેવળ ભારતનો વિજેતા નથી; પરંતુ જીવનનાં વિજેતા સુદ્ધાં છે. આ ગુણો જ્યાં હોય ત્યાં વિજય, વિકાસ, સાચું સુખ પ્રગટ્યા વિના ન રહે, તે વ્યાસનો અર્જુન દ્વારા સંદેશ છે.

પ્રશ્નો :

1. અર્જુનમાં નમ્રતાનો ગુણ શાથી ખીલેલો છે ?
2. આપણે અર્જુન ઉપર કેમ ખુશ થઈ જઈએ છીએ ?
3. અર્જુન સમાજનો અને સંસારનો વીરનાયક શાથી ગણાય છે ?
4. વ્યાસમુનિ અર્જુનના પાત્ર દ્વારા શો સંદેશ આપે છે ?
5. ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

સંક્ષેપલેખન

નીચે આપેલ ગદ્યખંડ વાંચી તેનો એક તૃતીયાંશ ભાગમાં સંક્ષેપ કરો.

32. ‘સમયની મૂડી તો દરેક પાસે સરખી જ હોય છે, પણ તેને ખર્ચવામાં તફાવત હોય છે. એક વ્યક્તિ તેને કરકસરથી, યોજનાપૂર્વક, વ્યવસ્થિત રીતે ખર્ચે છે, જ્યારે બીજી વ્યક્તિ તેને આડેધડ અને અવિચારીપણે વેડફી નાખે છે. પરિણામે એકને સંતોષ અને સફળતા મળે છે, બીજાને થાક અને નિષ્ફળતા. જે વ્યક્તિને પોતાનો સમય વાપરતાં આવડતું નથી તેને કશું જ વાપરતા આવડતું નથી. જો તમારી પાસે મર્યાદિત પ્રમાણમાં મૂડી હોય, તો તેમાં થતી બચત એ જ કમાણી છે. નવો સમય કોઈને મળી શકતો નથી. એટલે જે માનવ પોતાના સમયની વધુમાં વધુ બચત કરી શકે, તેની પાસે વધુમાં વધુ સમય જમા થઈ શકે અને જેની પાસે સમય જમા થાય તેની પાસે શક્તિ પણ જમા થાય સમય અને શક્તિ ભેગાં થાય એ પછી શું ન કરી શકે ? એ ધારે તે કરી શકે.’

— શ્રી મોહમ્મદ માંકડ

33. ‘નદીને જો કોઈ ઉપમા છાજે તો તે માતાની જ છે. નદીને કાંઠે રહીએ એટલે દુકાળની બીક તો રહે જ નહીં. મેઘરાજા દગો દે ત્યારે નદીમાતા જ આપણો પાક પકવે. નદીનો કાંઠો એટલે શુદ્ધ અને શીતલ હવા. નદીને કાંઠે ફરવા જઈએ એટલે કુદરતના માતૃવાત્સલ્યના અખંડ પ્રવાહનું દર્શન થાય. નદી મોટી હોય અને તેનો પ્રવાહ ધીરગંભીર હોય ત્યારે તો કાંઠા ઉપર રહેનારા લોકોની જાહોજલાલી એ નદીને જ આભારી હોય. સાચે જ નદી જનસમાજની માતા છે. શહેરમાં શેરીએ શેરીએ આપણે ફરતા હોઈએ અને એકાદ ખૂણા તરફથી નદીનું દર્શન થાય ત્યારે આપણને કેટલો

આનંદ થાય છે ? શહેરનું મેલું વાતાવરણ ક્યાં અને નદીનું પ્રસન્ન દર્શન ક્યાં ? તરત જ ફેર જણાઈ આવે છે. નદી ઈશ્વર નથી પણ ઈશ્વરનું સ્મરણ કરાવનાર દેવતા છે. જો ગુરુને વંદન કરવું ઘટે તો નદીને પણ વંદન કરવું ઘટે છે.’

— કાકા કાલેલકર

34. ‘આળસ પરમેશ્વરના આપેલા હાથપગનું અપમાન છે. કોઈ આંધળો હોય તો મારે એને રોટલો તો આપવો જ જોઈએ; પરંતુ એને પણ સાત-આઠ કલાકનું કામ તો હું આપીશ, એને કપાસ પીલવાનું કામ આપીશ. એક હાથ થાકી જાય એટલે એ બીજા હાથનો ઉપયોગ કરે અને એ રીતે આછા કલાક પરિશ્રમ કરીને મહેનતનો રોટલો ખાય. આંધળા અને લૂંલાલંગડાનો પણ તેઓ જે કામ કરી શકે તે કામ તેમની પાસે કરાવીને રોટલો આપવો જોઈએ. આથી શ્રમની પૂજા થાય છે અને અન્નની પણ. આથી કરીને જેને તમે દાન આપો છો તે કાંઈ સમાજસેવા, કંઈ ઉપયોગી કામ કરે છે કે નહીં એ પણ તમારે જોવું જોઈએ એ દાનને વાવેલું બીજ સમજો. એનો પૂરેપૂરો બદલો મળે જરૂરી છે. દાતા પોતાના દાન વિશે આવી દૃષ્ટિ નહીં રાખે તો એ દાનને બદલે અધર્મ થશે. અવિવેક કે બેપરવાઈનું કામ થશે.’

— વિનોબા ભાવે

35. ‘સત્યથી ભિન્ન કોઈ પરમેશ્વર હોય એવું મેં નથી અનુભવ્યું. સત્યમય થવાને સારુ અહિંસા એ જ એક માર્ગ છે, એમ આ પ્રકરણોને પાને પાને ન દેખાયું હોય તો આ પ્રયત્ન વ્યર્થ સમજું છું. પ્રયત્ન વ્યર્થ હો, પણ વચન વ્યર્થ નથી. મારી અહિંસા સાચી તોયે કાચી છે, અપૂર્ણ છે; તેથી મારી સત્યની ઝાંખી હજારો સૂરજને એકઠા કરીએ તો પણ જે સત્યરૂપી સૂરજના તેજનું પૂરું માપ મળી ન શકે એવા સૂરજના એક કિરણમાત્રના દર્શનરૂપ જ છે. એનું સંપૂર્ણ દર્શન અહિંસા વિના અશક્ય છે. એટલું તો હું મારા આજ લગીના પ્રયોગોને અંતે અવશ્ય કહી શકું છું. આવા વ્યાપક સત્યનારાયણનાં પ્રત્યેક દર્શનને સારુ જીવમાત્રની પ્રત્યે આત્મવત્ પ્રેમની પરમ આવશ્યકતા છે અને તે કરવાને ઈચ્છનાર મનુષ્ય જીવનના એક પણ ક્ષેત્રની બહાર નથી રહી શકતો.’

— મહાત્મા ગાંધી

36. ‘માણસને ખુશમિજાજમાં રહેવું કે ચીડિયા થઈ જવું એ પોતાના હાથમાં છે. આપણે ધીરજ અને સંતોષનો જ અભ્યાસ રાખીએ કે તેથી ઊલટું ગરબડ કરવાનો અને અસંતોષનો જ અભ્યાસ પાડીએ, નાનાં નાનાં દુઃખોને આપણે મોટું રૂપ આપતા થઈ જઈએ ને મોટી આશિષરૂપ હોય તે બાબતનો હિસાબ પણ ન ગણીએ, તો તે મહાદુઃખરૂપ થઈ પડે; એ તો પોતાના જ મન ઉપર છે. વસ્તુમાત્રમાં સારું અને નરસું બંનેનું મિશ્રણ જ હોય છે. કોઈ એવી વસ્તુ નથી કે જે એકાંતશુદ્ધ હોય કે એકાંતદુષ્ટ હોય; છતાં જેવું જેનું મન તેવી તેની પરીક્ષા. દુઃખમાંથી પણ સુખ માની લેનારા જેમ ઘણા મહાત્માઓ થઈ ગયા છે તેમ સુખમાંય દુઃખ ઉપજાવનારા પામર અસંખ્ય દેખાય છે. આત્મસંયમથી જ એવી ઉદારતા પ્રાપ્ત થાય છે, જેમાં સર્વદા આનંદ ગ્રહણ કરવાની ટેવ પડે. આ વિશ્વ, જેના કર્તા આપણે નથી; અને જેને આપણે જેમતેમ અનુકૂળ કરી લેવાનું છે તેમાં જ સુખી થઈ શકાય.’

— મણિલાલ દ્વિવેદી

37. ‘મારામાં ત્રણ પ્રકારનું પાગલપણું છે, પહેલું પાગલપણું આ છે : મારો દૃઢ વિશ્વાસ છે કે ભગવાને જે કંઈ ગુણ, ઉચ્ચ સંસ્કારો, વિદ્યા અને ધન આપ્યું છે તે બધું ભગવાનનું જ છે. પોતાના કુટુંબના નિર્વાહ માટે તથા બીજી અત્યંત જરૂરી વસ્તુઓ માટે જેટલું જોઈએ તેટલું જ પોતાને અર્થે અર્થ કરવાનો માણસને અધિકાર છે. તે પછી જે બાકી રહે તે ભગવાનને પાછું સોંપી દેવું જોઈએ. હું જો બધું જ મારા માટે, મારા સુખ માટે, મારા ભોગવિલાસ માટે વાપરી નાખું તો હું ચોર બનું. બીજું પાગલપણું મારામાં હમણાં પ્રવેશ્યું છે કે કોઈ પણ રીતે ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર કરવો. એ માર્ગ ગમે તેટલો દુર્ગમ હોય પણ એ માર્ગે જવાને મેં સંકલ્પ કર્યો છે. ત્રીજું પાગલપણું આ છે : સામાન્ય લોકો સ્વદેશને એક જડ પદાર્થ - અમુક મેદાનો, ખેતરો, વનો, પર્વતો અને નદીઓનો બનેલો સમૂહ સમજે છે; પણ હું સ્વદેશને માતારૂપે જોઉં છું, તેની ભક્તિ કરું છું. હું જાણું છું કે આ પવિત્ર દેશનો ઉદ્ધાર કરવાનું બળ મારામાં છે; શારીરિક બળ નહીં, જ્ઞાનનું બળ.’

— શ્રી અરવિંદ

38. ‘અમુક સદ્ગુણો અને સિદ્ધાંતોને વળગી રહો. જીવનમાં કદી તેમનો ત્યાગ કરવો નહીં. તેઓ જ તમારા મિત્રો અને મદદગાર બનશે. આથી તમારી પ્રગતિ થઈ છેવટે શાશ્વત સુખ અને સફળતા પ્રાપ્ત થશે. આ સદ્ગુણોને અમલમાં મૂકવા માટે નિશ્ચય કરો અને તે માટે અંગત ડાયરી રાખો. તમારી જોની વર્તણૂક અને વાણીની નોંધ રાખો. આથી

તમારો વિકાસ થાય છે કે નહીં તેનો ખ્યાલ આવશે. તમારી ભૂલો નજરે પડશે. જે તમે સુધારી શકશો. ડાયરી મિત્રની ગરજ પૂરી પાડી તમારી નિર્બળતા બતાવી તમને નમ્ર બનાવશે. રોજ ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરો અને તેને આંતરિક બળ અને દોરવણી આપવા માટે વિનંતી કરો. આથી આત્મબળ અને સદ્ગુણોમાં વૃદ્ધિ થશે. આદર્શ મહાત્માઓનાં જીવનચરિત્ર અને ઉપદેશમાંથી પ્રેરણા મેળવી તે અનુસાર તમારું જીવનઘડતર કરો. તમારું મન કદી આળસું કે શૂન્ય બનશે નહીં. ઉમદા જીવન માટે સારા વિચાર ચાવીરૂપ છે.’

— સ્વામી સચ્ચિદાનંદ

39. ‘આવતીકાલનું કામ બને તો જરૂર આજે જ કરો; પરંતુ આજનું કામ આવતીકાલ ઉપર તો મુલતવી ન જ રાખો. આજને આવતીકાલ ઉપર ફેંકનારની આવતીકાલ રિસાઈ જાય છે. એમનું જીવન નિષ્ફળ જાય છે. અણગમતું અઘરું લાગતું કે અગવડો ઊભી કરનારું કામ સામે આવીને ઊભું રહે ત્યારે તેને દૂર ધકેલવા આપણે અવશ્ય લલચાઈએ છીએ. જે આજે છે, તે કાલે મટી જવાનું નથી પણ છે એનાં કરતાં કદાચ વધુ બગડવાનું છે. મારે કરવું જ છે, તો આજે કેમ ન કરવું ? આમ, વિચારીને જે પોતાના પ્રમાદ ઉપર કાબૂ મેળવી કાર્યમાં ચિત્તને સંપૂર્ણપણે પરોવી કરવા માંડે છે એને અણધારી સફળતા સાંપડે છે. માટે પ્રમાદ ત્યજી પ્રમોદ - પ્રાપ્તિ અર્થે આજનું કામ આજે જ કરવા લોખંડી સંકલ્પ કરો. વાયદા બજારના દલાલ ન બનો. પ્રભુએ પૂરી પાડેલી તકનો મહત્તમ લાભ લો, નહીંતર નસીબ રિસાઈ જશે.’

40. ‘સોનું એ કઈ ચીજ છે ?

એ કંઈ અનાજ નથી કે ખાઈને પેટ ભરાય; એ કંઈ ફૂલ નથી કે સૂંઘીને મન પ્રસન્ન થાય; એ કંઈ ફળ નથી કે એના રસથી ધરાઈએ; એ કંઈ ઊન કે એનાં કપડાં બનાવી શરીરનું રક્ષણ કરીએ; એ કાંઈ લાકડું કે લોઢું નથી કે એમાંથી નિત્યના વ્યવહારની અનેક વસ્તુઓ તૈયાર કરી લઈએ; અરે ! એ તમાકુ કે અફીણ પણ નથી કે જેના કેફમાં દુનિયાનું દુઃખ ભૂલી જઈએ. એ ઝેર પણ નથી કે જેને ખાઈને એક ભવમાંથી તો મુક્ત થઈ જઈએ.’

છતાં એ ઝેર નથી એમ કેમ કહેવાય ? માણસના વ્યવહારમાં દાખલ થઈ એ પરસ્પર વિશ્વાસ, પ્રેમ અને આદર નષ્ટ કરે છે. માણસની ધર્મબુદ્ધિનો એ નાશ કરે છે. પવિત્રમાં પવિત્ર સંબંધ પણ એ ક્ષણમાં તોડે છે.

41. આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ આપણા દેશનો જે મોટો ભાગ દારૂ પીએ છે તેને દારૂનો ખર્ચ પાલવે તેમ નથી. મજૂર વર્ગના માટે દારૂએ ખોરાકનો ભાગ નથી તેમ વિલાસનું સાધન પણ નથી. તેમને મન એ વ્યાધિ ભૂલી જવાનું ઓસડ છે. એ સડો મજૂરોમાં વધુ જોવા મળે છે તે વ્યસનની લતે ચડેલો પામર મજૂર દારૂ પીવામાં સંયમ રાખી શકતો નથી. દારૂના ઘેનમાં ઘેરાતી તેની આંખોને આવતી કાલના અંધારા જોઈ શકતી નથી. કમાણીનો મોટો ભાગ દારૂ પાછળ ખલાસ થાય છે. અને કરજનો બોજો વધે છે. દારૂના અતિશય સેવનથી સ્વભાવ ચંચળ, ચીડિયો કે કૂર થઈ જાય છે. કુટુંબ-કલેશ, અનીતિ અને ભૂખમરો એ દારૂના અનિવાર્ય પરિણામો છે.

42. “કોઈ માણસની ઉંમર મોટી હોય તો તેને આપણે ઘરડો કહીએ છીએ. આવા ઘરડાઓ આપણા દેશમાં આજકાલ ઓછા નજરે પડે છે. છતાં હજી એક જાતના ઘરડાઓ ઘણા છે. આ ઘરડાઓ તે કોણ ? નવી વસ્તુ શીખવાની ધગશ જેનામાંથી જતી રહી હોય તે ઘરડો, એમ એક સંતે કહ્યું છે. આવા ઘરડાઓ આપણાં દેશમાં જ્યાં જાઓ ત્યાં નજરે પડશે. નાનપણમાં જે કંઈ દૈવવશાત મળ્યું તે ખરું. થોડા મોટા થઈને ધંધે વળગ્યો કે પછી અમુક વસ્તુ શીખી લે એમ કોઈ કહે તો તે ન બની શકે. આવી જડતા ભણેલા અને ગણેલા બંને વર્ગના હાડમાં અનેક વર્ષોની ગુલામીને પરિણામે ઊતરી ગયા જેવી થઈ છે. જે આજ સુધી થયું નથી તે હવે પછી પણ થવાનું નથી, આમ માનવું તે જ ઘરડો તર્ક. આ ઘરડાને એમ કેમ નથી સમજાતું કે આજ સુધી નથી થયું તેવું ઘણું ભવિષ્યમાં થવાનું છે ! મારા બાબાનું લગ્ન હજી સુધી થયું નથી તે હજી થવાનું છે એમને સમજાય છે. હે મારા મન, આજ સુધી હું મરી ગયો નથી તેથી હવે પછી પણ મરવાનો નથી, એવા ઘરડા તર્કનો ભોગ મા બન, નહીં તો ભારે દહન થશે.”

— વિનોબા ભાવ

43. રાજા દશરથ ધનુર્વિદ્યાના જાણકાર હતા. તેઓ શિકાર કરવા નીકળ્યા હતા. તેમના દ્વારા છોડાયેલા અવાજની દિશામાં જઈને લક્ષ વેધનારા બાણથી શ્રવણ હણાયો. શ્રવણના મા-બાપે ‘અમારી માફક તું પણ તારો પુત્ર તારી પાસે ન હોય ત્યારે તેના વિરહમાં મરજે’ એવો દશરથને શાપ આપ્યો હતો. આ પ્રસંગ બન્યો તારે ત્રણ-ત્રણ રાણીઓ હોવા છતાં દશરથ પુત્ર વગરનાં હતાં. આ શાપ વિશે વિચારતાં તેઓ મનમાં ને મનમાં હસેલા. પાછળથી તે ચાર પુત્રના પિતા બન્યા હતા. પિતાના વચનને ખાતર રામના વનમાં રહેવા જવા માટે નીકળવાના પ્રસંગે એક પણ પુત્ર તેમની

પાસે ન હતો. દશરથ એ રીતે જ મર્યા. શાપ સાચો પડ્યો. દશરથનો વંશ ચાલુ રહ્યો. સારા માણસોને શાપ આશીર્વાદ નીવડે છે. એ વાતને આ પ્રસંગથી ટેકો પ્રાપ્ત થાય છે.

44. મનુષ્યમાં જે સદ્ગુણો, શીલ હોય છે તે બધું મળે છે ત્યારે તેને ચારિત્ર્ય કહે છે. ચારિત્ર્યથી જ માનવી શક્તિશાળી અને તેજસ્વી બને છે. ‘જ્ઞાન એ જ શક્તિ છે’, પરંતુ હું વ્યક્તિગત અને દાવાપૂર્વક કહું છું કે, ચારિત્ર્ય એ જ શક્તિ છે. ચારિત્ર્ય વિના જ્ઞાનાર્જન શક્ય જ નથી. ચારિત્ર્યવિહીન વ્યક્તિઓ સમાજમાં મૃતપ્રાય છે. સમાજ તેને તિરસ્કાર અને ઉપેક્ષાની નજરે જોશે. તમારે જીવનમાં સફળ થવું હોય, બીજાને પ્રભાવિત કરવા હોય, આધ્યાત્મિક માર્ગે પ્રગતિ કરવાની ઈચ્છા હોય, તો તમારે નિષ્કલંક ચારિત્ર્ય પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ. શંકરાચાર્ય, બુદ્ધ, ઈશુ અને પ્રાચીન ઋષિના નામ આજે પણ લખવામાં આવે છે, કારણ કે તેમનું ચારિત્ર્ય દિવ્ય તેમજ અદ્ભુત હતું. તેઓ પોતાના ચારિત્ર્યના બળે જ બીજાને પ્રભાવિત કરી તેમના હૃદય પરિવર્તન કરાવી શકાયા. ચારિત્ર્ય જીવનનો સ્તંભ છે.

— સ્વામી શિવાનંદ સરસ્વતી

45. જાણકાર જાણે છે કે નદીઓને હૈયું હોય છે; એમને વાત્સલ્ય હોય છે, ચારિત્ર્ય પણ હોય છે અને ઉન્માદ તથા પશ્ચાત્તાપ પણ હોય છે. તેંદુલા અને સુખા એ બે બહેનો જે કાંઈ કરે છે તેમાં એકબીજાની શોભાની અદેખાઈ જરાયે કરતી નથી. મત્સર કે સાપત્નભાવ એમના મોઢા પર દેખાતા જ નથી. બંધરૂપી જબરદસ્ત સંયમને કારણે પોતાની શક્તિ કેટલી વધી છે એનું એમને ભાન છે. વહેતા જવું એ જ એક નદીનો ધર્મ નથી. ફેલાવું અને આશીર્વાદરૂપ થવું એ પણ નદીધર્મ જ છે એનું ભાન તમામ નદીઓને કરાવવા ખાતર જ આ બે નદીઓ તેંદુલા અને સુખા અહીં પથરાઈને પડી છે.

— કાકા કાલેલકર

46. ‘આપણે મોટા પુરુષોનાં જીવન જોઈશું તો જણાશે કે એમને દુઃખ પડવામાં કાંઈ જ બાકી નથી. ઈસુ, સોક્રેટિસ, નરસિંહ, મીરાં, કબીર બધાંને અનેક કસોટીમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું. નરસિંહ મહેતાને આખી જિંદગી ખાવાના સાંસા હતા અને સમાજનાં મહેણાં-ટોણાં એમણે કેટલાં બધાં સાંભળ્યાં હતાં ! પણ આજે ગુજરાતમાં એમનાં ભજનો ઘેર-ઘેર ભક્તિભાવથી ગવાય છે. સમાજસેવકને મન આવી તાપણીમાંથી પસાર થવું હંમેશાં સુખરૂપ જ હોય છે. આવા અનુભવથી તે ઘડાય છે, પાકો થાય છે, તેનાં મન-હૃદય પુષ્ટ બને છે. એ પણ ધ્યાન રાખવાની બાબત છે કે પ્રતિષ્ઠા કોઈની આપી અપાતી નથી. એ તો કર્તવ્યાલનમાંથી સ્વાભાવિક રીતે નીપજનારી વસ્તુ છે.’

— રવિશંકર મહારાજ

વિચાર-વિસ્તાર

47. કદમ અસ્થિર હો એને કદી રસ્તો નથી જડતો;
અડગ મનના મુસાફરને હિમાલય પણ નથી નડતો.
48. ખુદા તારી કસોટીની પ્રથા સારી નથી હોતી;
સારા હોય છે એમની દશા સારી નથી હોતી.
49. છે ગરીબોના કૂબામાં તેલ ટીપુંય દોહ્વલું;
ને શ્રીમંતોની કબર પર ઘીના દીવા થાય છે.
50. નીચ દૃષ્ટિ તે નવ કરે, જે મોટા કહેવાય;
શત લાંઘણ જો સિંહ કરે, તોય તૂણ નહીં ખાય.
51. અંધ ને અજ્ઞ એ બેમાં ઓછો શાપિત આંધળો;
એકાંટે પાંગળો અંધ, અજ્ઞ સર્વાંગે પાંગળો.
52. ઊંચીનીચી ફર્યા કરે, જીવનની ઘટમાળ;
ભરતી તેની ઓટ છે, ઓટ પછી જુવાળ.
53. સફળતા જિંદગીની હસ્તરેખામાં નથી હોતી;
ચણાયેલી ઈમારત તેના નકશામાં નથી હોતી.

54. શ્રદ્ધાનો હો વિષય તો પુરાવાની શી જરૂર ?
કુરાનમાં તો ક્યાંય, પયગમ્બરની સહી નથી !
55. ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે તદ્દપિ અર્થ ના સરે;
મત્સ્યભોગી બગલો મુક્તાફળ દેખી ચંચુ ના ભરે.
56. મૃત્યુ આવ દોસ્ત ! જરી તને થામી લઉં;
જિંદગીમાં કરી મઝા, તેનો હિસાબ કરી લઉં.
57. પ્રતિજ્ઞા વિનાનું જીવન એ પાયા વિનાની ઈમારત છે.
58. નિશાનચૂક માફ, નહીં માફ નીચું નિશાન.
59. જગતની સૌ કડીઓમાં સ્નેહની સર્વથી વડી.
60. આળસ એ જીવતા માણસની કબર છે.
61. મનુષ્યના કર્મની કાલિમાનો સમર્થ ધોવા લઘુ અશ્રુબિંદુ.

ગુજરાતી

વિભાગ-E

ગુણ :

પત્રલેખન

1. તમારા વિસ્તારમાં ટપાલની વહેંચણી બરાબર થતી નથી એ અંગેનો ફરિયાદપત્ર પોસ્ટ માસ્ટરને લખો.
2. તમારા વિસ્તારમાં ગંદકી દૂર કરવા તમારા શહેરની મ્યુનિસિપાલિટીના મુખ્ય અધિકારીને સંબોધીને પત્ર લખો.
3. તમારી શાળામાં યોજાયેલ વિજ્ઞાન પ્રદર્શનનું વર્ણન કરતો પત્ર તમારા મિત્રને લખો.
4. તમારા મિત્રને જન્મદિવસના અભિનંદન પાઠવતો પત્ર લખો.
5. ટી.વી. જોવાથી તમારા નાનાભાઈના અભ્યાસ પર માઠી અસર થઈ છે તો તેને સલાહ આપતો પત્ર લખો.
6. શાળાએ યોજેલા દક્ષિણ ભારતના પ્રવાસમાં જોડાવા મંજૂરી માગતો પત્ર તમારા પિતાજીને લખો.
7. જીવનમાં વૃક્ષોના મહત્વની સમજ આપતો એક પત્ર તમારા મિત્રને લખો.
8. અનિવાર્ય સંજોગોને કારણે તમે તમારા મિત્રની બહેનના લગ્ન પ્રસંગે હાજરી આપી શકો તેમ નથી તે અંગે દિલગીરી દર્શાવતો પત્ર લખો.
9. તમારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓને ‘સાયન્સસિટી’ની મુલાકાત લેવી છે, તે માટેની મંજૂરી લેવા માટેની અરજી શાળાના આચાર્ય તરીકે યોગ્ય અધિકારીને કરો.
10. તમારા વિસ્તારમાં અસામાજિક તત્વોએ અને માથાભારે શખ્સોએ ભય અને ત્રાસનું વાતાવરણ ફેલાવ્યું છે તો તે અંગે સલામતીનો બંદોબસ્ત કરવા માટેની અરજી પોલીસ કમિશનરને સંબોધીને લખો.
11. તમારા વિસ્તારમાં ભૂંડનો ખૂબ જ ત્રાસ છે. એ વિશે ફરિયાદ કરતી અરજી જિલ્લા કમિશનરને સંબોધીને લખો.
12. તમારા ગામમાં ખોદકામ દરમિયાન પ્રાચીન અવશેષો પ્રાપ્ત થયા છે તેનું વર્ણન કરતો પત્ર પુરાતત્વ ખાતાના અધિકારીને લખો.
13. તમારી શાળામાં યોજાયેલ શૈક્ષણિક પ્રદર્શનનું વર્ણન કરતો પત્ર તમારા મિત્રને લખો.
14. તમે પ્રવાસમાં છો. તમારા પ્રવાસનું વર્ણન કરતો પત્ર તમારા પિતાજીને લખો.
15. તમે ઋચિ મહેતા છો અને હોસ્ટેલમાં રહી અભ્યાસ કરો છો, તમારે એક નવી સાયકલની ખૂબ જરૂર છે તો તે અંગેની માગણી કરતો પત્ર તમારા પિતાજીને લખો.

અહેવાલલેખન

16. તમારી શાળામાં યોજાયેલ ઇનામ વિતરણ કાર્યક્રમનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
17. તમારી શાળામાં યોજાયેલ રમતોત્સવનું વર્ણન કરતો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
18. તમારા વિસ્તારમાં યોજાયેલ રક્તદાન શિબિરનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
19. તમે જોયેલ રેલવે અકસ્માત વિશેનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
20. ભીષણ વાવાઝોડાએ કરેલા વિનાશ પર આશરે 100 શબ્દોમાં અહેવાલ લખો.
21. તમારા શહેરમાં યોજાયેલ પુસ્તક મેળાની તમે લીધેલી મુલાકાતનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
22. તમારી શાળામાં વૃક્ષારોપણ સપ્તાહની ઉજવણી કરવામાં આવી તે પ્રસંગનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં તૈયાર કરો.
23. ફટાકડાંના કારખાનામાં ભીષણ આગ લાગતાં સર્જાયેલી હોનારતનો અહેવાલ આશરે 100 શબ્દોમાં લખો.
24. તમારી શાળામાં પ્રજાસત્તાક દિનની ઉજવણી કરવામાં આવી તે અંગેનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
25. તમારી શાળામાં યોજાયેલ ક્વિઝ-સ્પર્ધા અંગેનો અહેવાલ આશરે 100 શબ્દોમાં લખો.

26. એક દુષ્કાળગ્રસ્ત વિસ્તારની નજરે જોયેલી સ્થિતિ અને ત્યાં ચાલતા રાહતકાર્ય વિશેનો અહેવાલ આશરે 100 શબ્દોમાં લખો.
27. તમારી શાળામાં 'સ્વશાસન દિન'ની ઉજવણી કરવામાં આવી તેનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
28. પૂરગ્રસ્ત વિસ્તારની તમે લીધેલી મુલાકાતનો અહેવાલ આશરે 100 શબ્દોમાં લખો.
29. તમારા શહેરમાં લાયન્સ ક્લબ દ્વારા એક નેત્રયજ્ઞ-શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. તે અંગેનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.
30. તમારી શાળાના અગ્રણી ટ્રસ્ટીશ્રીના અવસાન નિમિત્તે તમારી શાળામાં રાખવામાં આવેલ 'શ્રદ્ધાંજલિ કાર્યક્રમ' અંગેનો અહેવાલ 100 શબ્દોમાં લખો.

નિબંધલેખન

31. વર્ષાનું તાંડવ
32. પ્રદૂષણ - એક સાર્વત્રિક સમસ્યા
33. વંસતનો વૈભવ
34. મારો યાદગાર પ્રવાસ
35. કુદરતના રમ્ય-રૌદ્ર સ્વરૂપો
36. જનની જોડ સખી નહીં જડે રે લોલ
37. આપણા ઘડવૈયા, બાંધવ આપણે
38. શૈશવનાં સંસ્મરણો
39. નારી તું નારાયણી
40. ઉનાળાનો બપોર
41. ભ્રષ્ટાચાર : રાષ્ટ્રવ્યાપી કેન્સર
42. સ્વતંત્ર ભારતની ચૂંટણીપ્રથા
43. ભારતના ઉત્સવો અને તહેવારો
44. એક સુકશિક્ષિત બેકારની આત્મકથા
45. એક નિવૃત્ત શિક્ષકની આત્મકથા
46. અતિજ્ઞાન : આશીર્વાદ કે અભિશાપ
47. દહેજ : એક દૂષણ
48. હાય રે ! મોંઘવારી